

FINANCIEEL JAARVERSLAG 2019

**VERENIGING
NEDERLANDS JURISTEN COMITÉ
VOOR DE MENSENRECHTEN**

INHOUDSOPGAVE

Voorwoord van de penningmeester 3

JAARREKENING 2019

Balans per 31 december 2019 6

Winst- en verliesrekening over 2019 8

Toelichting op de balans per 31 december 2019 9

Toelichting op de winst- en verliesrekening over 2019 12

Realisatie en begroting 2019 en begroting 2020 17

Toelichting op de begroting 18

Inhoudelijk jaarverslag NJCM over 2019 19

Voorwoord van de penningmeester

Introductie

Dit is het financiële jaarverslag van de rechtspersoonlijkheid bezittende vereniging Nederlands Juristen Comité voor de Mensenrechten (de “Vereniging NJCM”) over het jaar 2019. De bedoeling van dit jaarverslag is de leden, donateurs, subsidiegevers, fondsen, sponsors en andere belangstellenden van de Vereniging NJCM te informeren over de financiële gang van zaken in het afgelopen jaar. Dit financiële jaarverslag wordt – ijs en weder dienende – mondeling toegelicht in de vanwege Corona-maatregelen uitgestelde algemene ledenvergadering (“ALV”) van de Vereniging NJCM op 24 september 2020.

Anders dan in voorgaande jaren wordt in deze financiële rapportage geen melding gemaakt van de financiële gang van zaken bij de Stichting NJCM-Boekerij. Zoals bekend stelt de wet aan verenigingen en stichtingen verschillende eisen met betrekking tot de financiële verantwoording. Hoewel de rol van penningmeester van de Vereniging NJCM en van de Stichting NJCM-Boekerij ‘traditiegetrouw’ door dezelfde persoon wordt vervuld, is er omwille van de zuiverheid van de verschillende processen voor gekozen om de financiële rapportages separaat te behandelen.

Inhoudelijk jaarverslag

Het financiële jaarverslag van de Vereniging NJCM laat zich het beste lezen in samenhang met een overzicht van de activiteiten die in het betreffende jaar zijn gerealiseerd. Het inhoudelijk jaarverslag van de Vereniging NJCM over 2019 is daarom toegevoegd aan het financiële jaarverslag 2019. Het inhoudelijk jaarverslag wordt bovendien gepubliceerd in het Nederlands Tijdschrift voor de Mensenrechten (“NTM”) en op www.njcm.nl. In het inhoudelijk jaarverslag wordt volledigheidshalve ook gerapporteerd over activiteiten van de Stichting NJCM-Boekerij en de Stichting Vrienden van het NJCM.

Samenstelling en controle

Evenals voorgaande jaren is het financiële jaarverslag van de Vereniging NJCM samengesteld met behulp van een extern administratiekantoor: Hendriks Belastingadviseurs B.V. te Rijswijk. Dat kantoor heeft ook administratieve assistentie verleend, waaronder diensten op het gebied van de belastingaangifte en de salarisadministratie. De externe administrateur heeft een samenstellingsverklaring afgegeven. Het financiële jaarverslag van de vereniging over 2019 is verder gecontroleerd door een kascommissie die elk jaar specifiek daarvoor wordt aangezocht. De kascommissie heeft een advies afgegeven waaruit blijkt dat bij de controle van de jaarrekening vanuit de stukken in de administratie geen noemenswaardige bevindingen zijn te rapporteren.

Beleid

Het beleid van het bestuur van de Vereniging NJCM is er op gericht dat deze rechtspersoon jaarlijks een neutraal resultaat heeft. Aangezien de continuïteitsreserve van de Vereniging NJCM op EUR 100.000 kan worden gehandhaafd en deze binnen de normering van voormelde VFI ligt, wordt een eventueel positief resultaat toegevoegd aan de reserves.

Resultaat

De Vereniging NJCM heeft het jaar voor wat betreft haar normale exploitatie met een positief resultaat afgesloten (€ 30.990). Het positieve resultaat komt ten gunste van de algemene reserve.

Projecten: JUSTICE, PBC en PILP

In 2018 is door de Europese Commissie een tweejarige subsidie toegezegd voor een gezamenlijk project onder leiding van de International Commission of Jurists – European Institutions (de Brusselse tak van de ICJ): Judges Uniting to Stop Terrorism with International, Constitutional and European law (het “JUSTICE-project”). Het NJCM draag zowel organisatorisch als inhoudelijk bij aan de uitvoering van dit project, dat loopt van september 2018 tot en met september 2020. Het NJCM heeft een eigen bijdrage in het project van 20% van de begroote kosten voor onze organisatie. Meer over het verloop van dit project leest u in het inhoudelijke jaarverslag.

De inkomsten en uitgaven met betrekking tot twee lange-termijnprojecten, Pro Bono Connect (“PBC”) en het Public Interest Litigation Project (“PILP”), worden net als de voorgaande jaren in overleg met de externe administrateur apart van de Vereniging NJCM geadministreerd. Deze projecten worden volledig zelfstandig gefinancierd door diverse externe partijen, die een eigen financiële verantwoording eisen. Alle lasten voor elk project worden rechtstreeks geboekt ten laste van het specifiek voor dat project verkregen fonds. Onder andere voor de ondersteuning vanuit de Vereniging NJCM wordt een jaarlijkse overhead charge in rekening gebracht bij de twee projecten. De administratief medewerker van de Vereniging NJCM wordt bovendien voor een aantal uren per week betaald uit het PILP-budget.

Vooruitblik 2020

Het positieve resultaat doet niet af aan de zorg die de penningmeester – en met hem het bestuur – heeft over de financiële situatie van de vereniging. Die zorg is het gevolg van de onzekere inkomsten uit overheidssubsidies enerzijds en de hoge drukkosten van het NTM en de jaarlijks stijgende salariskosten anderzijds.

De lagere inkomsten uit overheidssubsidies zijn het gevolg (geweest) van bezuinigingen en het overstappen van de betrokken ministeries op projectmatige funding ten koste van core-funding. Deze ontwikkelingen en de groeiende organisatie nopen het bestuur en medewerkers tot het verkennen van nieuwe bronnen voor financiering van de *core* van de Vereniging NJCM. Naast meer inspanningen om nieuwe leden te werven, zijn er plannen voor nieuwe fundingaanvragen bij grote (particuliere) fondsen.

Ten aanzien van de stijgende kosten inzake salaris (exclusief projecten): deze zijn met name het gevolg van stijgende vaste lasten (sociale lasten, inflatiecorrectie, etc.). In 2020 wordt bij de nieuwe fundingaanvragen rekening gehouden met de groeiende behoefte aan ondersteuning en verdere professionalisering van de organisatie.

Ten aanzien van de drukkosten is tijdens de ALV op 11 april 2019 besloten om het NTM ook digitaal aan te bieden aan de leden. Hierdoor zal de huidige oplage van 1.450 exemplaren in de loop van 2020 en in overleg met de Stichting NJCM-Boekerij naar beneden kunnen worden bijgesteld.

Deze financiële en organisatorische uitdagingen worden door het bestuur en de medewerkers met goede moed en vertrouwen opgepakt. In 2020 wordt de financiële administratie, die met de projecten gecompliceerder is geworden, verder geautomatiseerd met behulp van externe deskundigen. Daarnaast wordt de verdere professionalisering van de organisatie, zoals reeds besproken op de ALV in 2019, opgepakt met een strategische en organisatorische verkenning. Het ‘echte werk’ van het NJCM wordt hierbij uiteraard onverminderd doorgezet: (i) kennisoverdracht/-uitwisseling middels seminars, expertbijeenkomsten, gastcolleges en inzet op mensenrechteneducatie, (ii) monitoring van overheden en beleidsbeïnvloeding, (iii) continueren van PBC en het PILP, (iv) voortzetten en afronden van andere projecten, en (v) samenwerken met diverse niet-gouvernementele mensenrechtenorganisaties in binnen- en buitenland.

Namens het bestuur van de Vereniging NJCM,

Dhr. Akbal Mohamed
Penningmeester Vereniging NJCM

Leidschendam, juli 2020

ALGEMEEN

Bedrijfsgegevens

De Vereniging NJCM heeft krachtens artikel 3 van de statuten als doelstellingen het ontwikkelen, versterken en beschermen van de fundamentele rechten en vrijheden van de mens op nationaal en internationaal niveau en in het bijzonder, onverminderd genoemde doelstellingen, het bevorderen en handhaven van de volgende beginselen:

- de verplichting van de overheid de fundamentele rechten en vrijheden te erkennen en in haar handelen en nalaten te eerbiedigen;
- de mogelijkheid van beroep op de fundamentele rechten en vrijheden tegen particulieren;
- de onafhankelijkheid van de leden van de magistratuur en de advocatuur in hun beroepsuitoefening;
- het recht van een ieder op een eerlijk proces.

Bestuur

Het bestuur bestond in 2019 uit de volgende personen: mr. M. Steijns (voorzitter), de heer A. Mohamed (penningmeester), mr. dr. D.S. Misiedjan en mr. H.J.E. Verbeek.

Verwerking resultaat

Het resultaat van 2019 bedraagt € 30.990. De voorgestelde resultaatbestemming is opgenomen onder de algemene reserve.

VERENIGING NEDERLANDS JURISTEN COMITÉ VOOR DE MENSENRECHTEN, LEIDEN

BALANS PER

	31 december 2019		31 december 2018	
	€	€	€	€
ACTIVA				
VLOTTENDE ACTIVA				
Vorderingen				
Debiteuren	513		3.020	
Vooruitbetaalde kosten	-		1.308	
Te vorderen posten	-		58	
Stichting NJCM Boekerij	7.107		-	
		7.620		4.386
Liquide middelen				
Betaalrekeningen	100.348		25.592	
Spaarrekeningen	292.000		321.000	
		392.348		346.592
		<u>399.968</u>		<u>350.978</u>

	31 december 2019		31 december 2018	
	€	€	€	€
PASSIVA				
EIGEN VERMOGEN				
Algemene reserve	123.103		112.007	
Resultaat	30.990		11.096	
		154.093		123.103
VOORZIENING				
Fonds proceskosten		52.545		-
KORTLOPENDE SCHULDEN				
Stichting NJCM-Boekerij	-		285	
Crediteuren	3.512		3.427	
Te betalen loonheffing	6.745		7.735	
Te betalen vakantiegeld	8.740		9.102	
Project Communicatie	2.441		2.510	
Project PILP	113.255		189.241	
Project PBC	37.316		11.175	
Project JUSTICE	865		-	
Vooruit ontvangen bedrag	1.500		-	
Te betalen kosten	18.956		4.400	
		193.330		227.875
		<u>399.968</u>		<u>350.978</u>

VERENIGING NEDERLANDS JURISTEN COMITÉ VOOR DE MENSENRECHTEN, LEIDEN

WINST- EN VERLIESREKENING OVER

		2019		2018
	€	€	€	€
Baten				
Subsidies	34.087		34.087	
Inkomsten project PILP	266.619		157.693	
Inkomsten project PBC	78.230		65.425	
Subsidie project JUSTICE	11.905		-	
Inkomsten Communicatieproject	-		58	
Contributies	54.976		57.625	
PO-punten	1.100		1.875	
Donaties	6.599		3.717	
Bijdrage uit projecten voor NJCM (<i>overhead charge</i>)	24.874		-	
	<hr/>	478.390	<hr/>	320.480
Lasten				
Salarissen NJCM	57.455		50.325	
Projectkosten PILP	266.619		158.408	
Projectkosten PBC	78.230		65.425	
Projectkosten JUSTICE	11.905		-	
Reis- en onkosten personeel	2.913		1.833	
Kantoorkosten	2.148		3.107	
Bijdrage NTM-kosten (85%)	21.332		24.322	
Salarisbijdrage Stichting NJCM-Boekerij	(7.776)		(7.991)	
Administratie- en advieskosten	2.874		3.606	
Vergaderkosten	3.725		804	
Seminars	4.585		6.207	
Huisvestingskosten	3.000		3.000	
Communicatieproject	-		58	
Bankkosten	390		280	
	<hr/>	447.400	<hr/>	309.384
Resultaat		<u>30.990</u>		<u>11.096</u>

VERENIGING NEDERLANDS JURISTEN COMITÉ VOOR DE MENSENRECHTEN, LEIDEN

TOELICHTING OP DE BALANS PER 31 DECEMBER 2019

1. Algemeen

De Vereniging NJCM heeft krachtens artikel 3 van de statuten als doelstellingen het ontwikkelen, versterken en beschermen van de fundamentele rechten en vrijheden van de mens op nationaal en internationaal niveau en in het bijzonder, onverminderd genoemde doelstellingen, het bevorderen en handhaven van de volgende beginselen:

- de verplichting van de overheid de fundamentele rechten en vrijheden te erkennen en in haar handelen en nalaten te eerbiedigen;
- de mogelijkheid van beroep op de fundamentele rechten en vrijheden tegen particulieren;
- de onafhankelijkheid van de leden van de magistratuur en de advocatuur in hun beroepsuitoefening;
- het recht van een ieder op een eerlijk proces.

2. Toelichting op balans

Algemeen: grondslagen van waardering en bepaling van het resultaat

De activa en passiva worden gewaardeerd tegen nominale waarde, tenzij in de toelichting anders vermeld. Baten en lasten worden opgenomen voor de aan het boekjaar toe te rekenen bedragen, tenzij in de toelichting anders vermeld.

	2019	2018
	_____	_____
	€	€
VLOTTENDE ACTIVA		
Liquide middelen		
<u>Betaalrekeningen</u>		
ING Bank, NL09 INGB 0003 5409 40	21.867	17.284
ING Bank, NL11 INGB 0007 1495 95	2.441	2.510
ING Bank, NL53 INGB 0007 1496 15	2.019	1.168
ING Bank, NL36 INGB 0006 9577 64	74.021	4.630
Totaal	_____	_____
	<u>100.348</u>	<u>25.592</u>

	2019	2018
	<u>€</u>	<u>€</u>
<u>Spaarrekeningen</u>		
ING Bank, NL09 INGB 0003 5409 40	113.000	83.000
ING Bank, NL11 INGB 0007 1496 15	35.000	15.000
ING Bank, NL36 INGB 0006 9577 64	144.000	223.000
Totaal	<u>292.000</u>	<u>321.000</u>

PASSIVA

EIGEN VERMOGEN

Algemene reserves

Stand per 1 januari	123.103	112.007
Resultaat	30.990	11.096
Stand per 31 december	<u>154.093</u>	<u>123.103</u>

De algemene reserve wordt aangehouden om de continuïteit van de Vereniging NJCM te waarborgen. Hiertoe wordt een zodanige reserve aangehouden dat de Vereniging NJCM bij het onverhoopt wegvallen van substantiële inkomensbronnen nog minimaal één jaar financieel kan blijven functioneren.

De daartoe benodigde reserve wordt jaarlijks beoordeeld op basis van de kosten van de werkorganisatie. De reserve ligt onder het niveau dat in de richtlijn Reserves Goede Doelen van de Vereniging van Fondsenwervende Instellingen (VFI) als maximaal verantwoord wordt geacht.

De norm van VFI luidt dat de algemene reserve niet hoger mag zijn dan maximaal 1,5 maal de jaarlijkse kosten van de werkorganisatie.

VOORZIENINGEN

Fonds proceskosten PILP

Dit betreft een reservering voor proceskosten in het geval dat er een procedure wordt verloren en de kosten van de tegenpartij moeten worden vergoed. Dit bedrag is opgebouwd uit vrijgevallen reserveringen uit eerdere financieringsrondes van het PILP.

Stand per 1 januari	€ -
Toevoegingen	52.545
Stand per 31 december	<u>€ 52.545</u>

KORTLOPENDE SCHULDEN

Te betalen vakantiegeld

Betreft het totaalbedrag van de vakantieanspraken - bestaande uit de opgebouwde rechten over de maanden juni tot en met december - van de medewerkers van de Vereniging NJCM (inclusief de medewerkers van de projecten) ultimo 2019 € 8.740 (2018: € 9.102).

Te betalen loonheffing

Betreft de loonheffing voor de maand december.

Reservering kosten PILP

De volgende bedragen zijn gereserveerd voor de uitvoering van het PILP, uitgesplitst per sponsor. Deze bedragen worden in de komende jaren geheel uitgegeven aan dit project.

Sponsor OSF	€ 19.904
Sponsor Adessium	53.619
Sponsor EU	59.602
Sponsor SDM (te vorderen)	(19.807)
Sponsor DFF (te vorderen)	(63)
Totaal	<u>€ 113.255</u>

Vooruitontvangen bedragen ad € 1.500

Dit betreft een bedrag ontvangen voor de viering van het jubileum (45-jaar NJCM).

Nog te betalen kosten

Administratiekosten	€ 7.000
Inrichtingskosten projecten	8.366
Kosten opleiding advocaat	3.590
Totaal	<u>€ 18.956</u>

VERENIGING NEDERLANDS JURISTEN COMITÉ VOOR DE MENSENRECHTEN, LEIDEN

TOELICHTING OP DE WINST- EN VERLIESREKENING OVER 2019

	2019	2018
	<u>€</u>	<u>€</u>
Subsidies		
Ministerie van Justitie en Veiligheid	23.087	23.087
Ministerie van Binnenlandse Zaken	11.000	11.000
	<u>34.087</u>	<u>34.087</u>

De Vereniging NJCM heeft in het boekjaar 2019 van het Ministerie van Justitie & Veiligheid (beschikking d.d. 15 januari 2019) en het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (beschikking d.d. 18 januari 2019) subsidie ontvangen met het oog op de dekking van de exploitatiekosten groot € 34.087 (respectievelijk € 23.087 en € 11.000).

	2019
	<u>€</u>
Toelichting projecten PILP	
OSF	
Ontvangen gelden	67.295
Besteedde bedragen	47.391
Gereserveerd	<u>19.904</u>

Op 25 november 2019 heeft Foundation Open Society Institute (FOSI) een bedrag van \$ 150.000 toegezegd voor een project, welk loopt van 1 augustus 2019 tot en met 31 juli 2021.

2019

€

Adessium

Ontvangen gelden	65.000
Besteedde bedragen	11.381
Gereserveerd	<u>53.619</u>

Door Adessium Foundation is op 25 juni 2019 een subsidie toegezegd van € 225.000 voor de periode van 1 augustus 2019 tot en met 31 juli 2021. Dit is vervolg op het project dat gestart is op 1 mei 2016 en beëindigd op 30 april 2019.

EU

Ontvangen gelden	62.800
Besteedde bedragen	3.198
Gereserveerd	<u>59.602</u>

Op 1 oktober 2019 is een bedrag van € 62.800 toegezegd door EU commissie.

SDM

Ontvangen gelden	0
Besteedde bedragen	19.807
Gereserveerd (te vorderen)	<u>(19.807)</u>

Op 28 mei 2020 is een donatie overeenkomst getekend tussen Stichting Democratie en Media (SDM) en de vereniging voor een periode van 1 augustus 2019 tot en met 31 januari 2021. Het totale bedrag voor het project in deze periode bedraagt € 118.750. In mei 2020 is een bedrag ontvangen van € 60.000.

DFF

Ontvangen gelden	30.495
Besteedde bedragen	30.558
Gereserveerd (te vorderen)	<u>(63)</u>

Op 12 september 2019 heeft Stichting Digital Freedom Fund (DFF) toegezegd een bedrag van € 60.990 voor een project, welke loopt van 1 juni 2019 tot 31 mei 2020.

2019

	€
Luminate	
Ontvangen gelden	4.467
Besteedde bedragen	4.467
	<hr/>
Gereserveerd (te vorderen)	<u><u>—</u></u>

Op 2 oktober 2019 heeft Foxglove toegezegd een bedrag van \$ 5.000 voor een project, welke loopt van 1 augustus 2019 tot en met 30 november 2019.

Adessum 2016

Ontvangen gelden	193.548
Besteedde bedragen	193.548
	<hr/>
Gereserveerd	<u><u>—</u></u>

Contributies

De in dit boekjaar ontvangen contributies van leden is gesteld op € 54.976 (2018: € 57.374. Het aantal leden is ultimo 2019 iets gedaald tot 1.048 (ultimo 2018: 1.085; ultimo 2017: 1.104). Het ledenverloop was als volgt:

Ledenverloop

Aantal leden per 1 januari 2019	1.085
Bij: nieuwe leden	61
Af: opgezegd	98
	<hr/>
	<u><u>1.048</u></u>

PO-punten

De Vereniging NJCM heeft in 2019 weer een aantal seminars georganiseerd waarmee voor advocaten opleidingspunten te behalen waren. Advocaten die opleidingspunten wensten te ontvangen waren voor het bijwonen van de seminars cursusgeld verschuldigd. De Vereniging NJCM heeft met de organisatie van seminars dit boekjaar € 1.100 (2018 € 1.875) aan inkomsten gegenereerd.

Donaties

De Vereniging NJCM ontving in 2019 een aantal donaties, onder meer van particulieren en van de Stichting Vrienden van het NJCM.

Bijdragen uit projecten voor NJCM

De bijdragen uit de projecten zijn:

Project PILP		€ 21.124
<i>Sponsor OSF</i>	€ 8.645	
<i>Sponsor Adessium</i>	636	
<i>Sponsor EU</i>	68	
<i>Sponsor SDM</i>	424	
<i>Sponsor DFF</i>	606	
<i>Sponsor Luminare</i>	61	
<i>Sponsor Adessium (2016-2019)</i>	10.684	
Project PBC		3.750
Totaal		<u>€ 24.874</u>

Drukkosten NTM

Het NTM wordt uitgegeven door de Stichting NJCM-Boekerij. De Vereniging NJCM heeft de Stichting NJCM-Boekerij in het boekjaar 2019 € 21.332 (2018 € 24.322) betaald voor het drukken en verspreiden van het NTM. Dit is conform tussen de Vereniging NJCM en de Stichting NJCM-Boekerij bestaande afspraken 85% van de totaal gemaakte drukkosten van de Stichting NJCM-Boekerij.

	2019	2018
	<u>€</u>	<u>€</u>
Betreft de salarissen, pensioenlasten en aanspraken vakantiegeld.		
Salarissen	231.989	216.426
Sociale lasten	43.871	39.301
Pensioenpremies	4.228	4.330
Ziekengelduitkeringen	(4.243)	(28.642)
Verzekeringen en Arbo	8.784	6.966
Diverse personeelskosten	1.718	2.916
	<u>286.347</u>	<u>241.297</u>

Op basis van een tussen de Vereniging NJCM en de Stichting NJCM-Boekerij bestaande afspraak is een gedeelte van de bruto salariskosten (inclusief werkgeverslasten) van de medewerkers op het NJCM-secretariaat in Leiden doorberekend aan de Stichting-Boekerij. Dit dekt de uren die zij onder andere maken voor de (financiële) administratie van de Boekerij en de productie van de NTM's en andere uitgaven van de Boekerij, zoals de boeken die worden gedrukt in het kader van de Thoolen NJCM-Scriptieprijs.

Realisatie en begroting 2019 en begroting 2020

	Realisatie 2019	Begroting 2019	Begroting 2020
	€	€	€
Baten			
Subsidies	34.087	34.000	34.000
Inkomsten project PILP	266.619	220.000	362.998
Inkomsten project PBC	78.230	39.750	90.000
Subsidie project JUSTICE	11.905	-	8.185
Inkomsten Communicatieproject	-	50	-
Contributies	54.976	57.000	58.587
PO punten	1.100	1.000	2.500
Donaties	6.599	1.000	3.000
Bijdrage uit projecten voor NJCM (<i>overhead charge</i>)	24.874	-	14.000
Totaal	478.390	352.800	573.270
Lasten			
Salarissen NJCM	57.455	54.600	52.884
Projectkosten PILP	266.619	205.000	362.998
Projectkosten PBC	78.230	50.000	89.143
Projectkosten JUSTICE	11.905	-	6.548
Reiskosten	2.913	6.000	4.000
Kantoorkosten	2.148	2.600	2.000
Bijdrage NTM-kosten (85%)	21.332	22.500	19.200
Salarisbijdrage Stichting NJCM-Boekerij	(7.776)	(7.800)	(7.800)
Administratie- en advieskosten	2.874	4.000	4.000
Vergaderkosten	3.725	2.500	3.500
Promotiekosten/bijeenkomsten	4.585	6.000	5.000
Huisvestingskosten	3.000	3.000	3.000
Bankkosten	390	400	400
Totaal	447.400	348.800	544.873
Saldo baten minus lasten	<u>30.990</u>	<u>4.000</u>	<u>28.397</u>

TOELICHTING OP DE BEGROTING

1. Algemeen

Bij de opstelling van de begroting voor het komende jaar is geen rekening gehouden met bijzondere projectsubsidies of andere bijzondere baten. Voor wat betreft de inkomsten en uitgaven voor het Public Interest Litigation Project (gestart mei 2014) en het in 2016 begonnen Pro Bono Connect project wordt verwezen naar het voorwoord.

2. Baten

In de begroting is rekening gehouden met inkomsten verbonden aan de seminars. Advocaten kunnen tegen betaling seminars bijwonen in het kader van de permanente opleiding en daarbij zogenaamde PO-punten halen. Het is de vraag of de Vereniging NJCM als vrijwilligersorganisatie daadwerkelijk in staat zal zijn om voldoende seminars (cursussen) te realiseren. Het streven is om elk jaar per werkgroep een seminar te organiseren, maar dit is niet iets wat het bestuur af kan of wil dwingen. Het moet de werkgroepen vrij staan om zelf de meest geschikte instrumenten te kiezen om hun zorgen te uiten en doelstellingen te behalen. Daarbij wil het bestuur hen niet beperken in hun vrijheid om het onderwerp van een seminar te kiezen, door aan alle seminars het vereiste te koppelen dat ze interessant moeten zijn voor de advocatuur. Deze inkomstenbron is daarom onzeker.

De seminars worden mede gebruikt voor het werven van nieuwe leden en ook de projectcoördinatoren blijken actief nieuwe leden aan te brengen. In 2019 is het ledenaantal ten opzichte van 2018 iets gedaald, maar blijft nog boven de grens van 1.000. De hoop is dat we het ledental de komende jaren in ieder geval op peil kunnen houden. Het streven is om via sociale media en andere wegen te blijven zoeken naar meer leden.

3. Lasten

Het NJCM-kantoor is binnen de Universiteit Leiden gevestigd. Er wordt verwacht dat de aan de Universiteit Leiden jaarlijks te betalen vergoeding niet zal toenemen. Sinds 2015 is er ook een vestiging in Amsterdam. De kosten daarvan komen geheel voor rekening van de projecten PILP en Pro Bono Connect.

De drukkosten voor het Nederlands Tijdschrift voor de Mensenrechten (die voor 85% voor rekening komen van de Vereniging NJCM en voor 15% door de Stichting NJCM-Boekery gedragen worden) zijn in lijn met de trend van de laatste jaren. In de begroting voor 2020 is de post met EUR 3.300,- verlaagd vanwege een te verwachten bezuiniging op de drukkosten.

NJCM
JAARVERSLAG (CONCEPT) 2019

Inhoudsopgave

1. Inleiding – beleid 2019
2. International Commission of Jurists
3. Activiteiten
 - 3.1 Brieven, commentaren e.d.
 - 3.2 Schaduwrapportages
 - 3.3 Seminars
 - 3.4 Andere activiteiten
 - 3.5 Website en sociale media
4. Samenwerking met derden
 - 4.1 Breed Mensenrechten Overleg
 - 4.2 Platform Mensenrechteneducatie
 - 4.3 Schaduwrapportages
 - 4.4 Civil Liberties Union for Europe (Liberties)
 - 4.5 Sustainalytics
 - 4.6 Commissie Meijers
5. NJCM
 - 5.1 Organisatie NJCM
 - 5.2 Public Interest Litigation Project (PILP-NJCM)
 - 5.3 Pro Bono Connect
6. Stichting NJCM-Boekerij
7. Stichting Vrienden NJCM
8. Verslagen werkgroepen

In 2019 heeft het NJCM belangrijke doelstellingen behaald, waaronder de wettelijke verankering van mensenrechten en kinderrechten in de burgerschapsopdracht aan scholen. Iets waarvoor het NJCM met het Platform Mensenrechteneducatie de afgelopen 10 jaar heeft gelobbyd (meer hierover in paragraaf 2.4). Op het gebied van privacy werd met het PILP-NJCM een belangrijke overwinning geboekt met de *SyRI-zaak*. De zaak was lang in voorbereiding met een brede, diverse coalitie en leidde begin 2020 tot de ‘uitschakeling’ van dit niet-transparante algoritmesysteem. Vanwege zijn relevantie voor andere landen in dit digitale tijdperk kreeg de *SyRI-zaak* ook internationale aandacht. Wat de interne organisatie van het NJCM betreft, zijn in 2019 belangrijke stappen gezet om de structuur van de organisatie verder te kunnen versterken en om administratieve processen te professionaliseren zodat de organisatie kan meegroeien met de succesvolle projecten die de Vereniging de afgelopen jaren heeft neergezet.

De projecten Public Interest Litigation Project (PILP-NJCM) en Pro Bono Connect *are here to stay*. Dat wil zeggen, wat begon als een verkenning naar strategisch procederen in Nederland (PILP-NJCM) en pro bono juridische dienstverlening voor NGO's (Pro Bono Connect) groeide uit van tijdelijke naar doorlopende projecten, die wat ons betreft niet meer weg te denken zijn uit het Nederlandse juridische en maatschappelijke landschap. De voortzetting van Pro Bono Connect was eind 2018 al beklonken met de betrokken advocatenkantoren en meer kantoren en NGO's blijven zich aansluiten bij dit initiatief. De financiering van het PILP-NJCM liep officieel in mei af en het was tot de zomer spannend of het project in huidige vorm en omvang zou kunnen worden doorgezet – totdat in een vrije korte periode alle vijf ingediende aanvragen werden goedgekeurd. Hierdoor kon het team worden uitgebreid en is er op een aantal dossiers meer budget gekomen voor onderzoek en communicatie. Voor de periode september 2018 – september 2020 kwam hier het JUSTICE-project bij, dat door de International Commission of Jurists – European Institutions (ICJ-EI) wordt geleid. Meer over de projecten leest u in paragraaf 2 (JUSTICE), paragraaf 5.2 (PILP-NJCM) en paragraaf 5.3 (Pro Bono Connect).

Met het succes en de uitbreiding van de (doorlopende) projecten zijn ook het totale budget, team en verantwoordelijkheden van de vereniging meegegroeid. Hierdoor is behoefte ontstaan aan meer professionele ondersteuning bij bepaalde werkzaamheden en ook meer automatisering van vooral administratieve en financiële processen. Met de medewerkers is in kaart gebracht welke praktische vragen precies speelden en deze zijn neergelegd bij een adviesbureau dat er begin 2020 mee aan de slag is gegaan. In september werd een tijdelijke medewerker events aangenomen ter ondersteuning van de organisatie van seminars en andere activiteiten, zoals het lustrumcongres, om de uitvoerend directeur te ontlasten. We voelen aan alles dat we uit onze jas groeien.

Een strategische verkenning over de toekomstige rol van de organisatie en de inrichting die daarbij hoort is al ingezet in de zomer van 2018 en is in 2019 verder opgepakt met interne gesprekken van bestuur en medewerkers. In 2020 worden met professionele ondersteuning verdere stappen gezet in dit proces en worden ook externe stakeholders daarbij betrokken. Voor dit advies zijn in 2019 extra middelen aangetrokken.

We zijn als NJCM, mede door het succes van de projecten, zichtbaarder geworden voor een breder publiek. Waar we eerder vooral in juridische, academische en politieke kring bekend waren, weet nu een bredere groep mensen ons te vinden en kloppen ook journalisten steeds vaker aan voor informatie en standpunten van de ‘juristen voor mensenrechten’. Aan deze vraag willen we beter en sneller kunnen voldoen. Dat we een grotere rol te vervullen hebben heeft ook te maken met de wereldwijde druk op mensenrechten en de *rule of law*, en met de weerslag die dit heeft op (de ruimte voor) instituten, groepen en individuen die deze rechten trachten te beschermen – ook in Europa en ook in Nederland. Als we kijken naar Nederland, dan zien we dat ook hier politici en andere mensen met een publieke rol in het debat relatief makkelijk kunnen weggelaten worden met uitspraken die soms lijnrecht ingaan tegen de rechtsstaat of mensenrechten. Mede door gebrek aan kennis en bewustzijn van mensenrechten kunnen deze fundamentele zaken worden weggezet als ‘ook maar een mening’.

Daartegenover staan hoopvolle ontwikkelingen. De impact van de druk op mensenrechten en de rechtsstaat op onze maatschappij, leefomgeving en persoonlijke levens wordt voor veel mensen (in)voelbaar, waaronder de jongere generaties. Of dit nu meer zichtbaar wordt door het opgeleefde populisme, de gevolgen van socio-economische ongelijkheid, door vergevoerde globalisering of klimaatverandering - het besef groeit dat

mensenrechten geen vast gegeven zijn, maar kwetsbare verworvenheden, die steeds actief moeten worden uitgedragen en beschermd. Mensen staan op en organiseren zich rond zaken die hen aangaan of die ze belangrijk vinden voor de maatschappij waarin ze leven. Ze informeren zich over hun mogelijkheden, rechten en verplichtingen, om zich samen sterk te maken en sociale, politieke of economische verandering teweeg te brengen. Denk aan de anti-Zwarte Piet beweging, Code Rood, de klimaatacties van scholieren en XR. Wanneer de politieke weg geen uitkomst biedt, blijkt soms de juridische weg succesvol.

Iedereen kan opkomen voor mensenrechten en we zijn samen verantwoordelijk voor de bescherming van deze rechten. Met dit groeiende bewustzijn wordt ook de vraag naar meer kennis, richting, ondersteuning en solidariteit vanuit het NJCM steeds luider. Dit is waartoe we op aarde zijn als vereniging en waarom we het NJCM willen versterken voor de toekomst. Egbert Myjer, een van de oprichters van het NJCM en nog steeds betrokken lid van de vereniging, verwoordde het als volgt:

‘...mensenrechten zonder geheugen zijn geen mensenrechten. Je zult je bewust moeten blijven waarom we wereldwijd afspraken hebben gemaakt om mensenrechten te eerbiedigen: het heeft alles te maken met de menselijke waardigheid. Het NJCM is behulpzaam bij dat geheugen. Het is opgericht door mensen die zich actief inzetten om de overheid te herinneren aan de zelf gedane plechtige juridische beloften. Dat activisme blijft nog steeds hard nodig. Deze groep mensen moet groter worden en kan groter worden.’ (ALV NJCM, 11 april 2019)

Onze werkgroepen speelden ook in 2019 weer een belangrijke rol hierbij en we zijn hen dankbaar voor hun inzet en enthousiasme. Zij houden een kritische blik op nieuw beleid en wetsvoorstellen en denken constructief mee over oplossingen. Zie bijvoorbeeld de brieven over de Isla-raffinaderij en de implementatie van de *Murray-uitspraak*. De werkgroepen blijven ons de ogen openen voor nieuwe ontwikkelingen en perspectieven met prikkelende seminars en opiniestukken. Met een seminar over de positieve kanten van kunstmatige intelligentie voor bepaalde mensenrechten bijvoorbeeld en een opiniestuk over de implementatie van de *Urgenda-uitspraak*. Hun bijdrage aan het werk van het NJCM komt in vrijwel alle paragrafen van dit verslag terug. Daarnaast doet in paragraaf 8 iedere werkgroep zelf kort verslag van zijn activiteiten in 2019.

Je zou door alle activiteiten en vergezichten bijna vergeten dat er ook iets te vieren viel in 2019... het 9^e lustrum van het NJCM! Successen moet je vieren, en ondanks dat dat in 2019 niet lukte vanwege de genoemde uitdagingen, zijn we blij dat we in maart 2020 het glas konden heffen op alle goeds dat we de afgelopen vijf jaar samen hebben neergezet.

2 International Commission of Jurists

Sinds 1976 is het NJCM als ‘nationale sectie’ verbonden aan de International Commission of Jurists (ICJ) in Genève. De ICJ zet zich wereldwijd in voor de versterking van de rechtsstaat, regionale en internationale mensenrechtenstructuren en de naleving van mensenrechten. Voor haar beleid en strategie is het NJCM niet afhankelijk van de ICJ. Wel is er regelmatig samenwerking op Europees- en internationaalrechtelijke thema’s.

Op 23 en 24 maart vond het achttiende wereldcongres van de ICJ plaats, ruim zes jaar na de laatste editie. Dit keer werd het congres gehouden in Tunis, waar het NJCM werd vertegenwoordigd door toenmalig voorzitter Ton van den Brandt. De zorgelijke afbrokkeling van de rechtstaat in veel landen, ook binnen de EU, stond centraal tijdens het congres. Het resulteerde in een officiële ICJ-verklaring over de versterking van de *rule of law* en mensenrechten wereldwijd. Een korte impressie van het congres en de tekst van de verklaring zijn gepubliceerd in het NTM (*NTM/NJCM-Bulletin* 2019, p. 250-262).

Voor het gezamenlijke project *Judges Uniting to Stop Terrorism with International, Constitutional and European law* (JUSTICE-project) was 2019 het jaar van de rondetafelbijeenkomsten. Doel van het JUSTICE-project is om meer uniformiteit bij en een mensenrechtenconforme invulling van de Europese Anti-terroriserichtlijn (verder: Richtlijn) te bevorderen. Centraal hierbij staat de uitwisseling van ervaringen en *best practices* door rechters, openbare

aanklagers en andere gerechtelijke deskundigen uit verschillende EU-lidstaten tijdens de vier geplande rondetafelbijeenkomsten.

De specifieke thema's voor de rondetafelbijeenkomsten werden gekozen op basis van de baselinestudies die de project-partners in de eerste fase van het project (laatste kwartaal 2018) in eigen land hadden uitgevoerd. Vanuit het NJCM verrichte Anique van de Bosch de baselinestudie voor Nederland, waarvoor zij een aantal rechters, officieren van justitie, advocaten en academici interviewde. Mede op basis van de uitkomsten van deze baselinestudies kozen de projectpartners deelonderwerpen voor de rondetafelbijeenkomsten.

De eerste bijeenkomst vond plaats op 12 april in Pisa en richtte zich op 'The material elements and the mens rea of EU terrorism offences'. Daarop volgde een druk najaar met een rondetafelbijeenkomst op 27 september in Den Haag, georganiseerd door Anique en het NJCM, over 'Investigative procedures and procedural rights'. Op 18 oktober was er een rondetafelbijeenkomst in Madrid over 'The impact of counter-terrorism law on freedom of expression and association' en op 29 november in Brussel over 'The impact of counter-terrorism law on specific groups, including children, victims of trafficking, women, ethnic and religious groups'. Iedere bijeenkomst bood plek voor 30 à 35 deelnemers, vooral rechters, vanwege hun centrale rol in de implementatie van de Richtlijn, maar ook voor officieren van justitie en enkele advocaten, academici en NGO-vertegenwoordigers ter verbreding van het perspectief.

Het JUSTICE-project duurt tot september 2020. In de resterende periode worden de bevindingen van de onderzoeken en de bijeenkomsten geanalyseerd en beschreven in een rapport voor rechters en andere professionals op gebied van terrorismebestrijding in de EU. Voor de presentatie en promotie van het eindrapport wordt in 2020 een afsluitende bijeenkomst georganiseerd.

Naast de ICJ-European Institutions (initiatiefnemer) en het NJCM zijn partners in het project: Human Rights in Practice, Magistrats Européens pour la Démocratie et les Libertés, Scuola Superiore Sant'Anna di Pisa, Juezas y Jueces para la Democracia en de Neue Richtervereinigung.

Vertegenwoordigers van de project-partners zijn georganiseerd in de Project Management Group. Namens het NJCM zijn dit Anique van den Bosch, lid van de werkgroep Strafrecht en juridisch adviseur van het NJCM op dit project en Franka Olujić, uitvoerend directeur van het NJCM. Mohamed Rafik, advocaat en net als Anique lid van NJCM's werkgroep Strafrecht, draagt inhoudelijk bij aan het project en vertegenwoordigt het NJCM tijdens de rondetafelbijeenkomsten.

3 Activiteiten

3.1 Brieven, commentaren e.d.

In 2019 schreef het NJCM vijf zelfstandige en acht gezamenlijke brieven, inhoudende onder andere commentaren op wetsvoorstellen, oproepen aan de regering, feedback en opinies:

- Brief met bezwaren inzake de landelijke uitrol van het programma ‘Nu Niet Zwanger’ aan de Minister van Volksgezondheid, Welzijn en Sport, met Bureau Clara Wichmann (14 januari)
- Feedback op de voorgestelde burgerschapsvaardigheden i.h.k.v. de curriculumherziening door Curriculum.nu, met het Platform Mensenrechteneducatie (27 januari)
- Commentaar op het wetsvoorstel ‘Strafbaarstelling verblijf in een door een terroristische organisatie gecontroleerd gebied’ t.b.v. de vaste Tweede Kamercommissie voor Justitie en Veiligheid (19 februari)
- Commentaar op het wetsvoorstel Transparantie maatschappelijke organisaties t.b.v. de Minister voor Rechtsbescherming (22 februari)
- Brief over het verscherpte toezicht op studenten en onderzoekers uit Iran aan de Minister van Buitenlandse Zaken (1 april)
- Oproep ter (ondertekening en) ratificatie van de facultatieve protocollen bij het IVESCR, het VN-verdrag handicap en het IVRK aan de vaste Tweede Kamercommissie van Buitenlandse Zaken, met ieder(in), Landelijk Platform Psychische Gezondheid, PerSaldo, Coalitie voor Inclusie, LFB, het Kinderrechtencollectief (25 juni)
- *NGOs’ communication with regard to the execution of judgment of the European Court of Human Rights in the case of Murray v the Netherlands*, met Forum Levenslang en het Nederlands Helsinki Comité (16 juli)
- Feedback op de voorgestelde bouwstenen van het ontwikkelteam Burgerschap i.h.k.v. de curriculumherziening van Curriculum.nu, met het Platform Mensenrechteneducatie (9 augustus)
- Brief over het nieuwe beleidskader versterking maatschappelijk middenveld van de Minister van Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking (BHOS) aan de vaste Tweede Kamercommissie voor BHOS, met het Breed Mensenrechten Overleg (27 augustus)
- Tweede brief over de uitvoering van *Murray tegen het Koninkrijk der Nederlanden*, met Forum Levenslang en het Nederlands Helsinki Comité (23 september)
- Opiniebrieven (amicus curiae) rondom staatloosheid en minderjarigen aan gemeente Tytsjerksteradiel (11 oktober)
- Brief t.b.v. de begrotingsbehandelingen van het Ministerie van Buitenlandse Zaken en van Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking, met het Breed Mensenrechten Overleg (11 november)
- Brief over de Isla-raffinaderij op Curaçao met een oproep aan de regering om mensenrechten van betrokkenen te beschermen aan de vaste Tweede Kamercommissie Koninkrijksrelaties (27 november)
- Brief over niet uitreiken nationale Mensenrechtentulp 2019, met het Breed Mensenrechten Overleg (10 december)

3.2 Schaduwrapportage

In 2019 stelde het NJCM één rapportage samen voor een internationale toezichthouder: de gezamenlijke NGO-rapportage over de naleving van het Internationaal Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten (juni).

3.3 Seminars

In 2019 organiseerde het NJCM vier seminars:

- *Miliendefensie t. Shell*. De verantwoordelijkheid van bedrijven voor de mensenrechtelijke gevolgen van klimaatverandering (31 januari)

- Noodtoestand in Nederland. Over de mensenrechtelijke implicatie van een Noodtoestand (21 maart)
- Zet mensen met een beperking niet buitenspel. Inclusieve participatie en de implementatie van het VN-Verdrag inzake de rechten van personen met een handicap (11 april, ALV-seminar)
- De kracht van Kunstmatige Intelligentie (19 september)

Het uitgangspunt bij seminars is dat zij openbaar zijn en dat de toegang gratis is opdat iedereen die interesse heeft kan deelnemen. Sprekers dragen traditiegetrouw, en tot grote waardering van het bestuur en de werkgroepen, gratis bij aan de seminars. Advocaten kunnen voor hun deelname aan de seminars opleidingspunten behalen voor hun permanente opleiding (PO-punten). Zij bepalen naar eigen inzicht of de inhoud hun vakbekwaamheid ten goede komt. De opbrengst van de PO-punten wordt gebruikt om de seminars zo budgetneutraal mogelijk te kunnen organiseren.

3.4 Andere activiteiten, onder meer:

- Door het hele jaar heen: Nederlandse samenvattingen schrijven van voor de Nederlandse rechtsorde relevante uitspraken van het EHRM voor HUDOC
- Door het hele jaar heen: bijdragen schrijven over mensenrechten in Nederland voor de nieuwsrubriek van de NJCM-website en voor Liberties.eu
- Observatie van verschillende demonstraties door NJCM's Legal Observers
- Deelname aan een stakeholderbijeenkomst van Curriculum.nu, Ontwikkelteam Burgerschap (16 januari)
- Nieuwjaarsevent over uitingsdelicten met als gastspreker de Pakistaanse advocaat Saif-ul-Malook (17 januari)
- Aanwezig bij overdrachtsreceptie mensenrechtenambassadeur (23 januari)
- Bespreking programma 'Nu Niet Zwanger' met ambtenaren van het Ministerie van VWS, met Bureau Clara Wichmann en PILP-NJCM (4 maart)
- Bijdrage geleverd aan de organisatie van en deelname aan een tweedaagse bijeenkomst van de GREVIO tijdens hun bezoek aan Nederland (11-12 maart)
- Ontvangst en uitwisseling met Baskische mensenrechtenorganisaties, met het Breed Mensenrechtenoverleg (Den Haag, 20 maart)
- Deelname aan het negentiende wereldcongres van de ICJ (Tunis, 23-24 maart)
- Kennismaking met vertegenwoordigers van het Nederlands kantoor van ECNL (Den Haag, 3 april)
- Deelname aan de Italiaanse rondetafelbijeenkomst i.h.k.v. het JUSTICE-project (Pisa, 12 april)
- Bijeenkomst van NJCM's werkgroepvoorzitters (20 mei)
- Deelname in de tweejaarlijkse beleidsvergadering van de NTM-redactie (Utrecht, 22 mei)
- Inleiding door werkgroep Jeugdrecht over de actualiteit van de gesloten jeugdzorg in het licht van mensenrechten tijdens de studiedag 'Gesloten jeugdhulp: toekomstbestendig?' van de Leidse rechtenfaculteit (27 mei)
- Presentatie zorgpunten uit IVBPR-rapportage aan het VN-Mensenrechtencomité (Genève, 1 juli)
- Inleiding over het werk van het NJCM en mensenrechten in Nederland tijdens een bestuursvergadering van de International Centre for Not-for-Profit Law (ICNL, Den Haag, 7 juli)
- Deelname aan de Algemene Ledenvergadering van Liberties (Berlijn, 16-17 september)
- Brainstorm over toekomst lobby mensenrechteneducatie bij het College voor de rechten van de mens (Utrecht, 25 september)
- Realisatie Nederlandse rondetafelbijeenkomst i.h.k.v. het JUSTICE-project (Den Haag, 27 september)
- Deelname aan Klankbordgroep Nationaal Actieplan Mensenrechten (oktober 2018-oktober 2019)

- Deelname aan een bijeenkomst van de *Special Rapporteur on Contemporary Forms of Racism, Racial Discrimination, Xenophobia and Related Intolerance* van de Verenigde Naties (Leiden, 1 oktober)
- Najaarsvergadering werkgroepen, portefeuillehouder werkgroepen uit het bestuur en de uitvoerend directeur (Den Haag, 28 november)
- Deelname aan de Brusselse rondetafelbijeenkomst i.h.k.v. het JUSTICE-project en deelname aan de voorafgaande bijeenkomst van de Project Management Group (Brussel, 28-29 november)
- Aanwezig bij presentatie Nationaal Actieplan Mensenrechten (Den Haag, 12 december)

3.5 Website en sociale media

Op 31 december 2019 waren er 5.149 volgers op Twitter-account '@NJCM_nl' (sinds 2011). Het jaar daarvoor, op 31 december 2018, waren dat er 4.995. Het Facebook-account, dat in juni 2012 is geactiveerd, had op 31 december 2019 2.674 volgers (31/12/18: 2.777). De LinkedIn-groep heeft 519 leden (31/12/18: 518). Het LinkedIn-'bedrijfsprofiel' dat in februari 2014 in gebruik is genomen, wordt inmiddels door 1.288 personen gevolgd (31/12/18: 955 personen). Het persoonlijke LinkedIn-account, dat in diezelfde maand was aangemaakt, om berichten te plaatsen in de groep en op het bedrijfsprofiel heeft 2.156 connecties (31/12/18: 1.900 connecties).

Op de accounts van het NJCM worden ontwikkelingen en aandachtspunten rond mensenrechten in Nederland, en daar buiten indien zij de Nederlandse rechtsorde raken, gemonitord, gesignaleerd en gecommuniceerd. Bijna dagelijks brengt het NJCM nieuws en relevante ontwikkelingen onder de aandacht. Daarnaast houdt het NJCM zijn leden, volgers en andere geïnteresseerden op de hoogte over het werk en de inspanningen van de vereniging. Ook wordt geregeld aandacht besteed aan het werk van partners.

De *social media*-accounts worden ook gebruikt om kennis, kunde en krachten te mobiliseren teneinde een betere interpretatie, toepassing en ontwikkeling van mensenrechten te bewerkstelligen. NJCM's accounts worden actief gevolgd en gelezen door onder anderen advocaten, rechters, overheidsjuristen, bedrijfsjuristen, rechtenstudenten, wetenschappers, wetgevingsjuristen, beleidsmakers, ministeries, overheidsorganen, vak- en belangenorganisaties, politieke partijen, politici, journalisten, media, vakbladen, (inter)nationale mensenrechtenorganisaties en andere geïnteresseerden.

Elfahmi el Bouazati beheert en managet de *social media*-accounts van het NJCM.

4 Samenwerking met derden

4.1 Breed Mensenrechten Overleg

Het Breed Mensenrechten Overleg is opgericht in 1979 naar aanleiding van de eerste regeringsnota over mensenrechten. Een aantal mensenrechtenorganisaties, waaronder het NJCM, besloot toen de mensenrechtenontwikkelingen in het Nederlands buitenlands beleid te gaan volgen en becommentariëren. Sindsdien is dit overleg uitgegroeid tot een vaste gesprekspartner van de Minister en ambtenaren van het Ministerie van Buitenlandse Zaken. In de laatste jaren kreeg ook de dialoog met de Minister van Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking steeds meer vorm.

Het BMO kwam in 2019 zesmaal bijeen in een reguliere vergadering en driemaal was er ambtelijk overleg met de Directie Multilaterale Instellingen en Mensenrechten (DMM) en de Directie Sociale Ontwikkeling (DSO). In het voorjaar vond het jaarlijkse gesprek met de Minister van Buitenlandse Zaken plaats. Daarnaast werd een interne strategiebijeenkomst gehouden in maart en vond in diezelfde maand een kennismaking plaats met mensenrechtenorganisaties uit Baskenland, die op tour waren in Nederland om *best practices* uit te wisselen.

Het jaarlijkse gesprek met de minister, waarbij ook de (interim) Mensenrechtenambassadeur aanwezig was, stond in het teken van de wereldwijd krimpende ruimte voor het maatschappelijk middenveld en mensenrechtenverdedigers, én in het bijzonder de vraag hoe dat het beste tegen te gaan. Hoewel hiervoor per land zal moeten worden bekeken wat de specifieke oorzaken voor de restricties en misstanden zijn, is het volgens het BMO van belang dat Nederland zich vaker publiekelijk uitspreekt tegen restrictieve wetgeving en maatregelen en tegen persoonlijke aanvallen op mensenrechtenverdedigers, zoals advocaten, journalisten en activisten. Ook publieke steunbetuigingen voor lokale tegenbewegingen zijn belangrijk, omdat ze vaak uit kwetsbare, onderdrukte minderheden zijn ontstaan die deze steun nodig hebben voor hun legitimiteit. Het BMO ziet Nederland zijn koploperspositie op dit vlak graag weer versterken.

Minister Kaag van BHOS zou voor het eerst aanschuiven bij dit gesprek, maar zij moest vanwege ziekte afzeggen. Het gesprek met minister Kaag vond een maand later alsnog plaats in kleiner comité. Zij nodigde het BMO uit om mee te denken over de nadere invulling van het nieuwe beleidskader voor de versterking van het maatschappelijk middenveld.

In oktober maakte het BMO kennis met de nieuwe directeur DMM, de nieuwe Mensenrechtenambassadeur en de nieuwe gezant godsdienstvrijheid. Ook tijdens dit gesprek vroeg het BMO aandacht voor de bescherming van de ruimte voor het maatschappelijk middenveld en mensenrechtenverdedigers. Het BMO benadrukte het belang van een consistente implementatie van de Europese richtlijnen voor mensenrechtenverdedigers. De nodige instrumenten zijn er, maar de politieke wil om te implementeren ontbreekt vaak op EU-niveau én bij veel lidstaten. Dit is des te meer het geval bij *early warnings*, wanneer individuen of organisaties om preventief handelen vragen. Vanuit BZ wordt het idee geopperd om leden van het BMO te betrekken bij interne trainingen van de EU over de bescherming van verdedigers.

Het BMO schreef in 2019 drie gezamenlijke brieven: één voorafgaand aan het algemeen overleg over het nieuwe beleidskader van de regering om het maatschappelijk middenveld te versterken. De tweede brief betrof de begrotingsbehandelingen van BZ en BHOS. Het BMO constateert dat meer capaciteit nodig is op mensenrechten, nu eerdere bezuinigingsronden het budget bijna gehalveerd hebben. In zijn derde brief benadrukt het BMO het belang van de uitreiking van de nationale Mensenrechtentulp voor mensenrechtenverdedigers en spreekt de hoop uit dat dit een jaarlijks event zal blijven. De nationale uitreiking van de Tulp ging in 2019 niet door wegens een vernieuwingsproces. Om de effectiviteit van de brieven te vergroten nemen BMO-leden de gezamenlijke punten mee in hun individuele gesprekken met Kamerleden voorafgaand aan de behandelingen in de Tweede Kamer. Dat dit werkt is terug te horen in de debatten.

Wat interne aangelegenheden betreft: het voorzitterschap van het BMO ging in het eerste kwartaal van 2019 over naar Nicole Sprokel van Amnesty International Nederland. Coördinator van het BMO was voor het derde achtereenvolgende jaar Berna Keskindemir. Berna was hiertoe in dienst van het Nederlands Helsinki Comité (NHC), dat ook het secretariaat van het BMO huisvest en het budget van het BMO (bestaande uit lidmaatschappen van de partners) beheert. Leden van het BMO zijn het NHC zeer erkentelijk voor deze gastvrijheid.

In 2019 bestond het BMO uit zestien organisaties: Amnesty International; COC Nederland; Cordaid; Defence for Children-ECPAT; Free Press Unlimited; Hivos; Justice and Peace; Arisa; Lawyers for Lawyers; Nederlands Helsinki Comité; Nederlands Juristen Comité voor de Mensenrechten; Oxfam Novib; Peace Brigades International; PAX; RNW Media; International Campaign for Tibet. Waarnemers zijn: de Commissie Mensenrechten van de Adviesraad voor Internationale Vraagstukken, het College voor de Rechten van de Mens, Human Rights Watch en het Studie- en Informatiecentrum Mensenrechten. De aangesloten organisaties adviseren het Ministerie van Buitenlandse Zaken en de Tweede Kamer over mensenrechten in het buitenlands beleid. De waarnemers worden uitgenodigd om deel te nemen aan vergaderingen, maar ondertekenen de gezamenlijke brieven niet mede vanwege hun onafhankelijke positie. Zie voor meer informatie: www.bmoweb.nl.

4.2 Platform Mensenrechteneducatie

Het Platform Mensenrechteneducatie kwam in 2019 tweemaal bijeen voor een reguliere vergadering. Tussentijds was er regelmatig overleg over specifieke activiteiten. De belangrijkste gezamenlijke lobbyactiviteiten bleven onveranderd ten opzichte van vorig jaar: de verankering van mensenrechten en kinderrechten in de wettelijke burgerschapsopdracht aan scholen én in het curriculum voor het primair en voortgezet onderwijs. De landelijke herziening van dit curriculum - Curriculum.nu genaamd - kwam in 2019 op volle gang met een aantal consultatiebijeenkomsten en digitale feedbackrondes op conceptteksten van de ontwikkelteams. Voor wat betreft de nieuwe wettekst was het, voor de buitenwacht althans, in 2019 vooral afwachten.

Het Platform Mensenrechteneducatie droeg actief bij aan het werk van Curriculum.nu door de conceptteksten van de voorgestelde burgerschapsvaardigheden en bouwstenen van het ontwikkelteam Burgerschap van feedback te voorzien. Met een aantal partners uit het platform nam het NJCM deel aan de fysieke consultatiebijeenkomsten om de teksten te bespreken met het schrijfteam. Daarna diende het platform zijn feedback steeds ook schriftelijk in bij Curriculum.nu. Ook aan dit schrijfwerk levert het NJCM een belangrijke bijdrage. Op 11 oktober presenteerde Curriculum.nu zijn voorstel voor het nieuwe curriculum. Begin 2020 wordt het in de Tweede Kamer besproken.

Het platform was positief over de toegenomen aandacht voor mensenrechten en kinderrechten binnen het thema Burgerschap voor het nieuwe curriculum. De begrippen komen terug op alle drie de ontwikkelingsniveaus (kennis, houding en vaardigheden), zoals het platform altijd heeft bepleit. Een punt van kritiek was de grote nadruk op democratie in de uitwerking van het thema Burgerschap, terwijl de rechtsstaat onderbelicht bleef. Het platform blijft de politieke en inhoudelijke ontwikkelingen op dit vlak volgen.

Voor wat betreft het wetgevingstraject rond de burgerschapsopdracht aan scholen was het voor alle belanghebbenden zoals gezegd vooral afwachten. Eerst het advies van de Raad van State, dat in juni werd afgerond en daarna het definitieve wetsvoorstel. Het definitieve wetsvoorstel 'Verduidelijking burgerschap in het funderend onderwijs' ging op 29 november naar de Tweede Kamer. Daarmee werd ook het advies van de Raad van State openbaar. De verwachting is dat het wetsvoorstel in augustus 2020 van kracht wordt. Hierdoor wordt burgerschapsonderwijs minder vrijblijvend en wordt voor scholen duidelijker wat op dit vlak van hen wordt verwacht. Het Platform Mensenrechteneducatie juicht dit toe en blijft de verdere ontwikkelingen volgen.

Het platform heeft zich sinds lange tijd ingezet voor deze twee doeleinden en bezint zich nu op de vraag: hebben we nog een rol te vervullen als platform en zo ja, welke? Deze bezinning gebeurt mede in het kader van een proces dat afgelopen zomer is ingezet door het College voor de Rechten van de Mens. Hoewel het College zijn programma Mensenrechteneducatie, dat liep vanaf zijn oprichting in 2012, in 2019 officieel afsloot, wilde het met zijn partners uit het veld in kaart brengen welke taken er nog liggen op het gebied van mensenrechteneducatie en welke rol het daarin nog kan spelen. Het College begon deze verkenning met een aantal individuele gesprekken in de zomer, waaronder met de uitvoerend directeur van het NJCM, en een gezamenlijke bijeenkomst met leden van het Platform Mensenrechteneducatie en andere betrokkenen in het najaar. Dit proces wordt in 2020 voortgezet met nog twee bijeenkomsten onder leiding van een onafhankelijke consultant.

Het Platform MRE wordt geleid door Amnesty International Nederland. Het NJCM is steeds actief betrokken. De volgende organisaties maakten in 2019 deel uit van het PMRE: Amnesty International Nederland, Anne Frank Stichting, Centrum voor Mondiaal Onderwijs (CMO), Defence for Children – ECPAT Nederland,

Movies that Matter, UNICEF, Comité 4 en 5 mei en het NJCM. Het College voor de Rechten van de Mens, de Vereniging Openbaar Onderwijs (VOO) en VOS/ABB zijn partner van het Platform.

4.3 Schaduwrapportages

Bij het samenstellen van (schaduw)rapportages over de naleving van mensenrechtenverdragen in en door Nederland werkt het NJCM samen met andere organisaties en deskundigen die actief zijn op een bepaald thema. Dit versterkt niet alleen de inhoud, maar ook de impact doordat een rapportage breed gedragen wordt. Vanuit de VN is er steeds veel waardering voor deze wijze van rapporteren.

In 2019 stelde het NJCM één rapportage samen voor een internationale toezichthouder: de gezamenlijke NGO-rapportage over de naleving van het Internationaal Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten werd in juni ingediend bij het secretariaat van het Mensenrechtencomité van de Verenigde Naties. De rapportage werd samengesteld door een schrijfteam van het NJCM met input uit verschillende werkgroepen en andere NGO's en collectieven. In juli, toen de Nederlandse sessie bij het Comité in Genève op het programma stond, bracht een vertegenwoordiger van het NJCM een aantal zorgpunten uit het rapport onder de aandacht van de Comitéleden. Haar verslag hiervan verscheen in *NTM/NJCM-Bulletin* 2019, p. 517-519. Voor en na deze sessies is er steeds overleg met het College voor de Rechten van de Mens en eventuele organisaties die een eigen rapport hebben geschreven, zoals Amnesty International Nederland. Ter voorbereiding van zijn presentatie neemt het NJCM ook steeds contact op met de betreffende VN-experts van de ICJ.

In het derde kwartaal van 2019 werden de eerste voorbereidingen getroffen voor het opstellen van de gezamenlijke NGO-rapportage over de naleving van het VN Anti-discriminatieverdrag. De Nederlandse sessie stond gepland voor eind april 2020.

4.4 Civil Liberties Union for Europe (Liberties)

De kerndoelstelling van Liberties is om burgerlijke vrijheden in de EU te bevorderen voor iedereen. Dat begint met informeren, van het brede publiek tot de beslissingnemers, en dat is dan ook een van de belangrijkste taken die Liberties zich heeft gesteld. De organisatie ontstond uit het European Liberties Platform, waarin partnerorganisaties informatie over de ontwikkelingen op het gebied van mensenrechten en de rechtsstaat in hun eigen land met elkaar deelden. Dat doen zij nog steeds middels korte nieuwsberichten, die in meerdere Europese talen worden gepubliceerd op liberties.eu. Sinds de oprichting van Liberties verschijnen er ook steeds meer artikelen naar aanleiding van hun eigen monitoring van relevante politieke en juridische ontwikkelingen binnen de verschillende EU-instituties. Serieuze artikelen wisselt de organisatie af met video's en quizjes om ook het bredere publiek te informeren en te interesseren voor fundamentele vrijheden en rechten in de EU. Daarnaast voert Liberties digitale campagnes en doet aan *social mobilizing* waar dat opportuun lijkt om (sociale) verandering teweeg te brengen. Zo ontwikkelde Liberties in de aanloop naar de verkiezingen voor het Europees Parlement de campagne #Vote4Values om kiezers te informeren over wie op de kieslijsten anti- dan wel pro-Europese waarden heeft, welke invloed dit heeft op de verschillende groepen binnen het parlement en hun inzet op relevante thema's.

Liberties speelt daarnaast een steeds invloedrijkere rol 'in Brussel'. In 2019 zette Liberties zijn lobby op twee belangrijke dossiers door: voor meer funding voor NGO's die werken aan de bescherming van mensenrechten en democratische waarden in Europa (het 'Rights and Values fund') en voor voldoende waarborgen met betrekking tot de vrijheid van meningsuiting en het recht op informatie in de nieuwe Auteursrichtlijn. Vanwege zijn eerdere feedback op de Auteursrichtlijn werd Liberties door de Europese Commissie uitgenodigd om tijdens de officiële consultatierondes het mensenrechtenperspectief te belichten. Nadat de Richtlijn in april werd aangenomen, lobbyde Liberties succesvol voor meer transparantie over de regels voor de implementatie van de Richtlijn en een plek aan tafel voor belanghebbenden om ook in deze belangrijke fase van het proces mee te kunnen denken.

Liberties deed de afgelopen jaren waardevolle ervaring op op het gebied van communicatie en informeren van zowel beslissingmakers als het brede publiek. Deze kennis wilde de organisatie delen met andere professionals om hen te helpen hun impact te vergroten. Dit resulteerde in 2019 in een training: *Capacity building on strategic communications and value-based framing*. De training is vooral bedoeld voor maatschappelijke organisaties en nationale

mensenrechteninstututen, maar werd ook al gegeven aan het EU-Grondrechtenagentschap. Liberties biedt de training gratis aan aan zijn leden. Een workshop voor vrijwilligers en medewerkers van het NJCM staat gepland in januari 2020.

In september 2019 vond de derde algemene ledenvergadering van Liberties plaats. Tijd voor een aantal bestuursleden van het eerste uur om afscheid te nemen van de jonge organisatie, waaronder NJCM-bestuurslid Nina Kesar. Nina was namens het NJCM nauw betrokken bij de oprichting van Liberties. Zij zette zich in voor een degelijke en duurzame organisatie die moest voldoen aan de strenge eisen van het Duitse verenigingsrecht, arbeidsrecht, privacywetgeving en belastingregels. Tijdens de oprichtingsvergadering werd zij gekozen als eerste penningmeester van de organisatie, een functie die ze op eigen titel vervulde. Mede dankzij Nina en het NJCM staat Liberties nu stevig op eigen benen.

In 2019 bestond Liberties uit vijftien lidorganisaties en vier gelieerde organisaties uit achttien verschillende Europese landen. Lees hierover meer op liberties.eu. Het NJCM was een van de *founding members* van het European Liberties Platform (ELP), dat in 2014 tot stand kwam en waar de Civil Liberties Union for Europe uit is ontstaan (eind 2016).

4.5 Sustainalytics

De Schoemaker-Sustainalytics Business & Human Rights Student Competition werd in 2013 ingesteld ter herinnering aan NJCM's vicevoorzitter Daan Schoemaker, die in 2012 plotseling overleed. Deze 2-jaarlijkse essaycompetitie is een samenwerking tussen het NJCM en Sustainalytics, zijn laatste werkgever. De winnaar mag stage lopen bij Sustainalytics om daar, onder andere, het onderwerp van zijn of haar essay verder uit te werken tot een artikel. Het achterliggende idee is om studenten te enthousiasmeren zich te verdiepen in maatschappelijk verantwoord ondernemen. Er zijn tot nu toe drie edities van de competitie geweest. Een overzicht van de winnaars staat op de website van het NJCM.

2019 was een tussenjaar voor deze competitie. Eind 2019 is besloten om de editie van 2020 met een jaar op te schuiven vanwege drukte rond andere activiteiten bij de werkgroep Duurzaam Ondernemen En Mensenrechten. Deze werkgroep verzamelt de inzendingen, toetst ze op de formele vereisten en maakt een short list van de deelnemende essays voor de tweede ronde. De verdere selectie gebeurt door Sustainalytics. De deadline voor de volgende editie wordt naar verwachting februari 2021.

4.6 Commissie Meijers

Het NJCM is één van de oprichters van de Commissie Meijers. Prof. mr. Hemme Battjes is commissielid namens het NJCM. De Commissie Meijers is een onafhankelijke denktank van rechtswetenschappers op het gebied van Europees migratie- en strafrecht. De nadruk ligt op mensenrechten, non-discriminatie en centrale waarden van de rechtsstaat. De Commissie brengt, gevraagd en ongevraagd, commentaren en adviezen uit. Deze betreffen Europese voorstellen aan het Nederlandse parlement, het Europees Parlement, de nationale parlementen van andere lidstaten, de leden van de Nederlandse regering en aan beleidsmakers van de Europese instellingen. De commissie en het NJCM wisselen met enige regelmaat informatie (over activiteiten) uit.

5 NJCM

5.1 Organisatie NJCM

De organisatie van het NJCM bestaat uit een vereniging, die activiteiten ontplooit en twee stichtingen: de Stichting NJCM-Boekerij (die onder andere het NTM uitgeeft) en de Stichting Vrienden van het NJCM (voor donaties). De vereniging heeft twee langlopende projecten: het Public Interest Litigation Project voor strategisch procederen (PILP-NJCM, sinds 2015) en het project Pro Bono Connect dat NGO's met juridische vragen koppelt aan pro bono advocaten (sinds 2016). Beide projecten worden onafhankelijk extern gefinancierd. In de periode september

2018 – september 2020 draait er een derde project: JUSTICE. Dit project is een samenwerkingsverband onder leiding van de ICJ-EI en wordt daarom besproken in paragraaf 2. Dit project wordt grotendeels gefinancierd door de Europese Commissie.

Hoewel de vereniging in de afgelopen jaren meer medewerkers in dienst heeft genomen in verband met de genoemde projecten, leunt het NJCM nog sterk op de inbreng en inzet van zijn actieve leden: vrijwilligers die hun kennis, tijd en enthousiasme inzetten binnen het bestuur, de werkgroepen, op dossiers van het PILP-NJCM of voor specifieke acties. Het NJCM heeft sinds lange tijd een professioneel secretariaat met een administratief medewerker en een uitvoerend directeur (UD). In september werd daar tijdelijk een parttime medewerker events bij aangenomen om de werkgroepen en de UD te ondersteunen bij het ontplooiën van verschillende activiteiten. Ook het PILP-NJCM en Pro Bono Connect worden door betaalde krachten geleid en ondersteund. Voor het JUSTICE-project is een overeenkomst van opdracht aangegaan met een deskundige uit het actieve netwerk van de vereniging.

Vereniging NJCM

Het hoogste orgaan van het NJCM is de Algemene Ledenvergadering (ALV). Deze komt doorgaans eenmaal per jaar bij elkaar en stelt het beleid van het NJCM vast. Het bestuur van het NJCM doet voorstellen voor beleid. Het Comité van Aanbeveling (CvA) wordt naar zijn advies en inzicht gevraagd wanneer het bestuur daar behoefte aan heeft.

De werkgroepen zijn de motor van de Vereniging. Zij volgen de ontwikkelingen in de mensenrechten op hun rechtsgebied en in het nationaal en buitenlands mensenrechtenbeleid, waarop zij activiteiten initiëren. Om de wetenschappelijke en juridische kwaliteit van hun werk te helpen borgen, werken zij sinds 2018 samen met prominente mensenrechtendeskundigen. Deze zogenoemde ‘gecommitteerden’ attenderen de werkgroepen op nieuwe ontwikkelingen en vraagstukken op hun (rechts)gebied en denken inhoudelijk mee, zoals het proeflezen van brieven en commentaren. De werkgroepen bepalen zelf welke onderwerpen zij oppakken en op welke manier ze dat doen.

Middels de lopende projecten worden nieuwe instrumenten (PILP-NJCM) en diensten (Pro Bono Connect) verkend of er wordt naar meer verdieping mee gezocht (JUSTICE). Dit zijn arbeidsintensieve projecten met een eigen budget en rapportages. Inspanningen die niet kunnen worden gevraagd van vrijwilligers.

Algemene Ledenvergadering

Het NJCM had op 1 januari 2019: 1.085 leden en op 1 januari 2020: 1.048 leden. In 2019 zijn er 61 nieuwe leden bijgekomen en hebben 98 leden hun lidmaatschap opgezegd. Bij activiteiten die het NJCM organiseert en via de projecten worden actief leden geworven. Daarnaast worden op verzoek van de werkgroepen vacatures voor actieve leden verspreid via de website en *social media*.

De Algemene Ledenvergadering (ALV) vond plaats op 11 april 2019. De notulen van de ALV zijn na te lezen in *NTM/NJCM-Bull.* 2019, p. 384-388.

Bestuur

In de verslagperiode was het bestuur als volgt samengesteld:

- mr. J.M. (Monique) Steijns - voorzitter sinds oktober (sinds mei in bestuur)
- mr. A.G.P. (Ton) van den Brandt - voorzitter (tot oktober)
- mr. N. (Nina) Kesar - vice-voorzitter (tot half november)
- mr. J.D. (Jos) Witteveen - penningmeester (tot oktober)
- dhr. A. (Akbal) Mohamed - penningmeester (vanaf oktober)
- mr. drs. J.H. (Jeannette) Kruseman - bestuurslid (tot half november)
- mr. dr. D.S. (Daphina) Misiedjan - bestuurslid
- mr. H.J.E. (Herman) Veerbeek - bestuurslid

In de laatste vier maanden van het jaar namen vier bestuursleden om uiteenlopende redenen afscheid van het bestuur: Ton van den Brandt, Nina Kesar, Jeannette Kruseman en Jos Witteveen. Tot vreugde van het bestuur is het voor geen van allen een definitief afscheid van het NJCM, want alle vier blijven zij als lid verbonden aan de vereniging. Op deze plek wil het bestuur hen bedanken voor hun inzet en hart voor de (goede) zaak.

Ton van den Brandt kwam in 2013 bij het bestuur, waar hij als jurist-journalist met zijn vlotte pen zorgde voor het verbeteren van de communicatie van de vereniging. Hij redigeerde hiertoe vele teksten: van aankondigingen voor seminars tot persberichten en teksten voor de nieuwe website en de ledenwervingscampagne in 2017. In het kader van een interne lobby cursus gaf hij een lesje effectieve persberichten-schrijven aan de actieve leden van de vereniging. In mei 2015 werd Ton vicevoorzitter van het NJCM en in juni 2017 voorzitter. In zijn bestuursperiode was hij nauw betrokken bij twee herstructureringen van de organisatie, in 2015 en de start van de huidige toekomstverkenning. Als (vice)voorzitter van de vereniging was Ton onderdeel van de projectraad van Pro Bono Connect.

Nina Kesar schoof in 2014, in de hoedanigheid van voorzitter van de werkgroep Europees recht, voor het eerst aan bij het bestuur. Van begin 2015 tot april 2019 was zij algemeen bestuurslid van de vereniging, waarna zij vicevoorzitter werd. Als jurist en zakenvrouw zette Nina zich tijdens haar bestuursperiode onder meer in voor een goed verloop van personeelszaken en fondswerving. Door de jaren heen maakte zij zich op verschillende terreinen sterk voor het NJCM: van het kiezen van een nieuw jasje voor de vereniging (logo) en het NTM (logo en kaft) en privacy-proof maken van het NJCM tot deelname in de Studiecommissie Uitingsdelicten met toenmalig voorzitter Marloes van Noorloos. Deze studie resulteerde in een rapport met aanbevelingen over de strafbaarstelling van belediging van gezagsdragers en de twee werden als deskundigen gehoord in de Tweede Kamer. Als *tech*-liefhebber binnen een groep juristen was Nina's advies leidend bij de ontwikkeling van de nieuwe website. Sinds 2014 tot oktober 2019 zette Nina zich vanuit het NJCM bovendien in voor het European Liberties Platform en de daaruit in 2016 ontstane burgerrechtenorganisatie Liberties. Daarover leest u meer in paragraaf 4.4.

Ook Jeannette Kruseman was al jaren actief binnen een werkgroep toen zij bij het bestuur werd gevraagd. Jeannette was lid van de werkgroep Internationale Bescherming Mensenrechten (IBM), waar zij als ervaren advocaat in sociale en economische rechten zowel op inhoudelijk als strategisch vlak veel voor betekende. Zij droeg bij aan verschillende (gezamenlijke) rapportages aan de VN en de Raad van Europa, vertegenwoordigde het NJCM onder andere bij het VN-Mensenrechtencomité en in de coalitie Studerende Moeders. Binnen het bestuur was de portefeuille Werkgroepen dan ook in goede handen bij Jeannette. Zij bezocht vergaderingen van de werkgroepen en dacht met hen mee over uiteenlopende onderwerpen: van interne organisatie en ledenwerving tot de inhoudelijke issues en de organisatie van seminars. Daarnaast gaf ze in 2018 samen met toenmalig voorzitter Ton de kick off voor het denkproces over de toekomst van de vereniging.

Jos Witteveen kwam er in 2018 bij in de functie van penningmeester. Hij nam het stokje over van Herman Veerbeek, die deze functie vervulde sinds 2009. Op aanraden van de kascommissie zorgde Jos samen met de UD voor een samengesteld financieel overzicht waarin ook de financiën van de projecten, die tegenwoordig een meer permanent karakter hebben, zijn opgenomen.

Werkgroepen en gecommitteerden

Het NJCM had in 2019 de volgende acht werkgroepen en gecommitteerden:

- Duurzaam Ondernemen En Mensenrechten: Jan Eijsbouts, bijzonder hoogleraar Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen, Maastricht University;
- Europees recht: Rick Lawson, hoogleraar Europees recht, Universiteit Leiden;
- Internationale Bescherming Mensenrechten: Kees Flinterman, emeritus hoogleraar rechten van de mens, Universiteit Utrecht en Maastricht University;
- Internationaal Strafrecht: Marieke de Hoon, universitair docent Internationaal recht, Vrije Universiteit;
- Strafrecht: Stijn Franken, advocaat en hoogleraar straf(proces)recht, Universiteit Utrecht;
- Jeugdrecht en Gezondheidsrecht: Wilma Duijst, forensisch arts en Rechter-plaatsvervanger in Arnhem;
- Staats- en bestuursrecht: Michiel van Emmerik, universitair hoofddocent Staats- en Bestuursrecht, Universiteit Leiden;

- Vreemdelingenrecht: Ashley Terlouw, hoogleraar Rechtssociologie, Radboud Universiteit.

De werkgroep Internationale Bescherming Mensenrechten besloot eind 2019 zijn focus te verscherpen en zich uitsluitend op rapportages aan (internationale en Europese) mensenrechtenmechanismen te richten. Dit bracht, naast een nieuwe voorzitter, ook een nieuwe naam met zich mee: werkgroep Verdragsrapportages.

Medewerkers, in alfabetische volgorde:

- mr. M.B. (Merel) Hendrickx LL.M, medewerker en advocaat in dienstbetrekking PILP-NJCM
- A.K. (Annemarie) van den Heuvel LL.M, projectcoördinator Pro Bono Connect (tot juli)
- N.M. (Naomi) Hoefsmit LL.M, projectmedewerker Pro Bono Connect (vanaf juli)
- mr. D. (Daun) Hwang, projectmedewerker PILP-NJCM
- mr. J. (Jelle) Klaas, litigation director en advocaat in dienstbetrekking PILP-NJCM
- drs. M.S. (Marjolein) Kuijers, interim-projectmedewerker PILP-NJCM (t/m april)
- mr. F. (Franka) Olujić, uitvoerend directeur NJCM
- K. (Kiki) Udding LL.M, medewerker events NJCM (sinds september)
- C.H.M. (Toos) Verhaar, administratief medewerker NJCM

Zowel op het kantoor in Leiden als in Amsterdam is er steeds ruimte voor een stagiair om drie of vier maanden mee te lopen en werkervaring op te doen. De UD en de projectcoördinator van Pro Bono Connect nemen doorgaans samen een stagiair aan, terwijl het PILP-NJCM een eigen stagiair werft.

Jubilea

Naast de jarige Vereniging waren er in 2019 ook drie medewerkers die hun jubilea vierden bij het NJCM. Te beginnen met Toos Verhaar. Toos was op 10 oktober alweer dertig jaar in dienst bij het NJCM. Niet voor niets wordt zij door velen 'het institutioneel geheugen van het NJCM' genoemd. Franka Olujić was in september 12,5 jaar in dienst en Jelle Klaas was in mei alweer vijf jaar actief op het Public Interest Litigation Project.

Comité van Aanbeveling

In de verslagperiode was het Comité van Aanbeveling als volgt samengesteld, maar het kwam niet bijeen:

- mr. dr. Q.A.M. (Quirine) Eijkman
- mr. F. (Folkert) Jensma

5.2 Public Interest Litigation Project

Het Public Interest Litigation Project (PILP-NJCM) is sinds 2014 het onderdeel van het NJCM dat zich richt op strategisch procederen. Het PILP-NJCM heeft eigen financiers met een aparte financiële administratie en een eigen organisatorische structuur. Het project geeft advies over strategisch procederen en coördineert zaken in het publiek belang, waarin het NJCM soms optreedt als mede-eiser. Sommige zaken worden behartigd door Jelle Klaas, die advocaat in dienstbetrekking van het PILP-NJCM is. Dit gebeurt meestal in *co-counsel* met andere advocaten. Om het PILP-NJCM op dit vlak te versterken, is op 11 december Merel Hendrickx beëdigd als advocaat en is ook zij advocaat in dienstbetrekking van het PILP-NJCM geworden.

Bij alle procedures zijn NJCM-vrijwilligers, academici, NGO's en advocaten betrokken. De advocaten komen meestal van de grotere kantoren die zijn betrokken bij Pro Bono Connect (zie paragraaf 5.3). Ook wordt op bepaalde rechtsgebieden samengewerkt met advocaten van kleinere, gespecialiseerde kantoren.

2019 was een druk jaar voor het PILP-NJCM. Een deel van de inzet zag op fondswerving om door te kunnen gaan na april 2019, toen de tweede pilotfase van het PILP-NJCM afliep. Dat is, voor de komende twee jaar, zeker gesteld.

2019 stond ook in het teken van verschillende procedures die gestart waren, waarvan een deel werd gewonnen. De meeste aandacht was er in de media voor de zaak tegen het Systeem Risico Indicatie (SyRI), die in

oktober op zitting kwam bij de civiele rechter in Den Haag. Mede door de betrokken Bekende Nederlanders en de FNV die aan de zaak meedoen en de Amicus curiae-brief van de speciale rapporteur van de VN Philip Alston was de aandacht voor de zitting enorm.

Ook een zaak tegen Shell, bij de Reclame Code Commissie, over misleidende reclame gericht op kinderen werd gewonnen, net als twee zaken over het recht op demonstratie, een bij de Raad van State en een bij de Rechtbank Limburg. Daarnaast is veel voorbereidingstijd gaan zitten in twee grote procedures die in 2020 worden gelanceerd, waaronder een zaak over etnisch profileren.

Governance

Vanuit het bestuur van het NJCM zijn Herman Veerbeek en Monique Steijns verantwoordelijk voor het PILP-NJCM.

Adviesraad

Het PILP-NJCM heeft een adviesraad die ons bij de afweging of we een nieuwe zaak moeten starten of niet van advies voorziet. In 2019 traden drie nieuwe leden toe tot de adviesraad, ze staan als eerste drie vermeld in dit lijstje:

- prof. Barbara Oomen, University College Roosevelt (Universiteit Utrecht)
- mr. dr. Marloes van Noorloos, Tilburg Law School
- mr. M. Rafik, strafrechtadvocaat, Jebbink Soeteman Advocaten
- prof. mr. Tom Barkhuysen, Universiteit Leiden, Stibbe
- prof. dr. Alex Brenninkmeijer, Universiteit Utrecht
- dr. Jeff Handmaker, Institute of Social Studies (ISS, Erasmus Universiteit Rotterdam)
- mr. Folkert Jensma, NRC Handelsblad
- mr. dr. Eva Rieter, Radboud Universiteit Nijmegen
- mr. Herman Veerbeek, bestuurslid NJCM en verantwoordelijk voor het PILP

5.3 Pro Bono Connect

Met het opzetten van Pro Bono Connect in 2016, samen met dertien toonaangevende advocatenkantoren in Nederland, heeft het NJCM ervoor gezorgd dat maatschappelijke organisaties in Nederland betere toegang hebben tot hoogwaardig juridisch advies. Ook wordt de pro bono cultuur onder juristen in Nederland bevorderd.

In het begin van 2019 is het kantoor van Pro Bono Connect, samen met het PILP, verhuisd naar de Amsterdam Law Hub, gevestigd aan de Nieuwe Achtergracht en onderdeel van de rechtenfaculteit van de Universiteit van Amsterdam. In de Law Hub zijn ook rechtswinkels, Bureau Clara Wichmann en Lawyers 4 Lawyers gevestigd. In het kader van de bevordering van de pro bono cultuur en als bijdrage aan het onderwijs van de Universiteit van Amsterdam heeft Annemarie van den Heuvel een gastcollege gegeven aan studenten van het vak ‘advocatuur en beroepsethiek’.

In 2019 heeft Pro Bono Connect 97 verzoeken ontvangen, waarvan er tot 31 december van dat jaar 60 zijn ‘gematcht’ aan een van de deelnemende kantoren. Sommige verzoeken zijn niet in behandeling genomen door Pro Bono Connect, omdat deze buiten de reikwijdte van het project vielen. Een minderheid is niet opgepakt door een kantoor, in de meeste gevallen vanwege beperkte capaciteit op een bepaalde afdeling of potentiële ‘conflicten’.

Rondom een aantal actuele en/of bredere onderwerpen heeft Pro Bono Connect activiteiten georganiseerd, steeds in samenwerking met een van de deelnemende kantoren. Zo organiseerde Pro Bono Connect in mei samen met het MVO-platform en Linklaters een lunchlezing voor advocaten over *Responsible Business Conduct* en de internationale verplichtingen van bedrijven in dit kader. In juni vond een evenement plaats in samenwerking met Free Press Unlimited en Houthoff over het belang van vrije pers en *legal defence* van journalisten. Johanna Vehkoo, een journalist uit Finland, vertelde daarbij over haar eigen ervaringen. In juni werd ook de jaarlijkse rondetafelbijeenkomst gehouden bij De Brauw Blackstone Westbroek waar advocaten van de deelnemende kantoren onder andere geïnspireerd werden door het verhaal van Christina Moreno van She Matters. Op 10 december, de internationale dag van de mensenrechten, werd bij verschillende deelnemende advocatenkantoren van Pro Bono Connect (Houthoff, HVG Law en NautaDutilh) een pop-up van de tentoonstelling ‘My Human Rights Hero’ in samenwerking met de NGO Justice & Peace geopend.

De adviesraad van Pro Bono Connect is in 2019 tweemaal bij elkaar gekomen en heeft twee nieuwe leden verwelkomd. Met de adviesraadleden is onder meer gesproken over een geschikt profiel voor een projectmedewerker en mogelijke toekomstige samenwerkingspartners voor Pro Bono Connect.

Er is ook veel contact geweest met advocatenkantoor BarentsKrans, dat zich per 1 januari 2020 heeft verbonden aan Pro Bono Connect, waardoor er nu ook een deelnemend kantoor in Den Haag bij zit.

Vanuit het bestuur van het NJCM vormen Ton van den Brandt (tot oktober) en Monique Steijns-Oudenaarden (vanaf oktober) en Herman Veerbeek de projectraad van Pro Bono Connect.

Adviesraad

NGO-vertegenwoordigers:

- R.C.E. (Ruth) Kronenburg BBA, Free Press Unlimited
- mr. E.E. (Eef) Verkade, Greenpeace International Nederland
- mr. J.I. (Jana) van der Pennen, Stichting War Child

Vertegenwoordigers van deelnemende kantoren:

- L.B.R. (Lamin) Khadar LLB, LL.M, tot medio 2018 namens DLA Piper, daarna namens Dentons Boekel (tot november 2019).
- mr. drs. F.P. (Freeke) Heijne, Houthoff
- mr. E.C. (Lisa) van der Maden, Stibbe
- mr. W.H.Z. (Wilmy) Westerhof, CMS (vanaf november 2019)
- mr. M.V.E.E. (Machteld) de Monchy, De Brauw Blackstone Westbroek (vanaf november 2019)

Onafhankelijke leden:

- dr. B. (Brienne) McGonigle Leyh, Studie- en Informatiecentrum Mensenrechten (SIM)
- mr. dr. M. (Munish) Ramlal, Autoriteit Persoonsgegevens (tot juni 2019)
- drs. T.J.M. (Dirk) Steen, Steen Consultancy

Deelnemende kantoren

AKD, Baker McKenzie, Clifford Chance, CMS Derks Star Busmann, De Brauw Blackstone Westbroek, DLA Piper, Dentons Boekel, Houthoff, HVG Law, Linklaters, Loyens & Loeff, NautaDutilh, Simmons & Simmons, Stibbe en Van Benthem & Keulen.

6 Stichting NJCM-Boekerij

De Stichting NJCM-Boekerij geeft het Nederlands Tijdschrift voor de Mensenrechten (NTM) uit. Ook worden boeken op het gebied van de mensenrechten uitgegeven.

NTM/NJCM-Bulletin jaargang 44 (2019) heeft een omvang van 521 pagina's. Het tijdschrift is een kwartaalblad dat wordt verspreid onder NJCM-leden en abonnees, waaronder universitaire bibliotheken en de Koninklijke Bibliotheek. Leden hebben met een eigen inlog op njcm.nl ook digitaal toegang tot het NTM. Dit betreft voornamelijk alle nummers sinds 2001. Papier exemplaren zijn los verkrijgbaar via het secretariaat. Verder is het NTM digitaal beschikbaar via de Navigator van Wolters Kluwer.

Van de aan de Boekerij verschuldigde vergoedingen voor het overnemen van artikelen uit het NTM wordt door het NJCM de helft overgemaakt aan het VN-Fonds voor slachtoffers van foltering te Genève. Dit is ook in 2019 gebeurd (€ 2.988,-).

De Stichting NJCM-Boekerij telde begin 2019 122 abonnees. Er waren dat jaar 9 opzeggingen en 1 aanmelding, waardoor de teller begin 2020 op 114 abonnees stond.

Bestuursleden in 2019 waren: mr. M.K. (Miëlle) Bulterman (voorzitter), J. (Jos) Witteveen (penningmeester), de plek van de secretaris was in 2019 vacant.

7 Stichting Vrienden NJCM

De Stichting Vrienden van het NJCM heeft in 2019 € 2.962,- ontvangen van donateurs (2018: € 1.984,-). Het aantal donateurs is gestegen tot 29 (2018: 28). Het bestuur van de Stichting Vrienden NJCM wil de donateurs heel hartelijk bedanken voor hun financiële bijdrage.

In totaal is in 2019 €1.717 besteed aan activiteiten van de vereniging. Naast de jaarlijkse bijdrage van €900 van de Vrienden aan de vereniging waren er twee bijzondere activiteiten die mede middels de donaties konden worden verwezenlijkt. Zo maakten de Vrienden het mogelijk dat het NJCM kon worden vertegenwoordigd tijdens het achttiende wereldcongres van de International Commission of Jurists in Tunis in maart. Deze bijeenkomst werd afgesloten met het aannemen van een nieuwe verklaring voor de versterking van de rechtsstaat wereldwijd. Een verslag van het congres en de tekst van de verklaring zijn gepubliceerd in *NTM/NJCM-Bulletin* 2019, p. 250-262.

Daarnaast kon het NJCM dankzij een tegemoetkoming in de reis- en verblijfkosten deelnemen aan de jaarlijkse bijeenkomst van de Verenigde Naties over Business & Human Rights in november in Genève. Deze bijeenkomsten zijn inhoudelijk altijd inspirerend, met name voor de werkgroep DOEM, omdat er de laatste issues en bevindingen op dit gebied worden besproken. Daarnaast worden nuttige contacten gelegd en onderhouden met internationale deskundigen, waaronder collega's van de ICJ.

Het bestuur constateert dat er een groot aantal trouwe donateurs is die al vele jaren een financiële bijdrage aan de Stichting Vrienden NJCM levert. Het bestuur brengt in dit verband graag de fiscale mogelijkheid van een periodieke gift onder de aandacht. Deze periodieke gift loopt minimaal vijf jaar en is volledig, zonder drempel, aftrekbaar voor de inkomstenbelasting.

Mochten er donateurs zijn die interesse hebben in een periodieke gift dan kunnen zij contact opnemen met het secretariaat van het NJCM of de penningmeester van de Stichting Vrienden.

Bestuursleden in 2019 waren: mr. O.P.G. (Otto) Vos (voorzitter), mr. Th.J. (Dick) Blommestijn RA (penningmeester), mr. drs. S. (Simon) Minks (bestuurslid) en dhr. D.Tj. (Douwe) Sikkema (secretaris).

Werkgroep Duurzaam Ondernemen En Mensenrechten (DOEM)

De werkgroep DOEM werkte in 2019 aan een aantal zelfgekozen thema's, het droeg bij aan verschillende dossiers van het PILP en de ICJ en nam deel aan diverse bijeenkomsten. Deze inspanningen leverden drie concrete producten op: een seminar, een lobbybrief en een blog.

Het seminar was een samenwerking met Milieudefensie en betrof de in 2019 aanhangig gemaakte *Klimaatzaak* van Milieudefensie tegen Shell. Door de advocaat van Milieudefensie Roger Cox en Laurie van de Burg van Milieudefensie werd ingegaan op de mensenrechtelijke verantwoordelijkheid van Shell inzake klimaatverandering. Het recht op een schoon milieu en de afdwingbaarheid daarvan werden verder uiteengezet door mensenrechtenjurist en zelfbenoemd Ombudsman voor Toekomstige Generaties Jan van de Venis en universitair docent, tevens bestuurslid van het NJCM, Daphina Misiedjan. Het seminar was goed bezocht en heeft een aantal nieuwe werkgroepleden opgeleverd.

De brief was gericht aan de Tweede Kamer en betrof NJCM's zorgen over de vervuilende raffinaderij Isla op Curaçao. De ernstige, nadelige gevolgen van de uitbating van de raffinaderij voor de gezondheid van de eilandbewoners alsook het milieu krijgen weinig aandacht van de Nederlandse regering. Het NJCM zette in de brief de verantwoordelijkheid van de Nederlandse regering voor deze kwestie uiteen en benadrukte de noodzaak voor het uitvoeren van een *human rights impact assessment* (HRIA), zoals voorgeschreven door de *UN Guiding Principles on Business and Human Rights*. Begin 2020 werd de brief van het NJCM, naar aanleiding van Kamervragen die erover werden gesteld, beantwoord door de Minister van BZK. De minister deelt de zorgen van het NJCM met betrekking tot de luchtvervuiling en onderschrijft het belang van een HRIA door de nieuwe exploitant. Hij stuurt de brief door naar de regering van Curaçao en belooft het land bij de onderhandelingen te ondersteunen langs de lijnen van het advies van het NJCM.

Middels een blog op de website van het NJCM mengde de werkgroep zich in het debat over het Klimaatbeleid. De vraag stond centraal in hoeverre de Staat met het Klimaatakkoord het klimaat, mensenrechten en de rechtstaat passeert door niet te voldoen aan het reductiebevel van de rechterlijke uitspraken in de *Klimaatzaak* van Stichting Urgenda.

Naast deze output dacht een aantal werkgroepleden mee over de klacht van het PILP en Fossilvrij Onderwijs bij de Reclame Code Commissie over bepaalde reclame-uitingen van Shell. Op zijn festival voor basisschoolleerlingen en brugklassers verspreidde het oliebedrijf volgens de klagers misleidende reclame door de Duurzame Ontwikkelingsdoelstellingen van de VN verkeerd te citeren. De zaak is gewonnen in hoger beroep.

De werkgroep droeg daarnaast bij aan een ICJ-rapport over *Operational Grievance Mechanisms* van bedrijven. Zo stelde de werkgroep voor om een hotline in een lokale taal op te zetten en een postbus te regelen, omdat klachtenmechanismen voor iedereen toegankelijk dienen te zijn.

Verder hebben werkgroepleden van DOEM deelgenomen aan een aantal bijeenkomsten, zoals het publieke debat bij Pakhuis de Zwijger over 'Saving the Climate through Court', de 'UN Annual Forum on Business and Human Rights' in Genève alsook de launch van *The Hague Rules on Business & Human Rights Arbitration* - het project van DOEM's gecommitteerde, hoogleraar Jan Eijsbouts.

In 2020 is de werkgroep voornemens de ontwikkelingen omtrent de Isla-raffinaderij te blijven volgen, net als de rechtszaak van Milieudefensie; actief te werken op de thema's Klimaat & Milieu, Overheidsregulering en Technologie; alsook een bijdrage te leveren aan de op handen zijnde schaduwrapportages over de naleving van VN-mensenrechtenverdragen.

Begin 2020 veranderde de werkgroep DOEM zijn naam naar: Mensenrechten en Bedrijfsleven. De nieuwe naam sluit beter aan bij de doelstellingen van de werkgroep en de internationale benaming van dit thema, te weten: 'Business and Human Rights'.

Werkgroep Europees recht

In mei heeft de werkgroep een overzicht gemaakt van wat de Nederlandse partijen, die zich verkiesbaar hebben gesteld voor het Europees Parlement, in hun verkiezingsprogramma's voor de Europese verkiezingen hebben opgenomen over verschillende mensenrechtelijke thema's, zoals discriminatie, privacy, het strafrecht en terrorismebestrijding.

In september en november adviseerde de werkgroep, samen met Forum Levenslang en het Nederlands Helsinki Comité, het Comité van Ministers van de Raad van Europa over de implementatie van de uitspraak *Murray t. het Koninkrijk der Nederlanden*. Het Comité van Ministers houdt toezicht op de uitvoering van uitspraken van het EHRM en daartoe zijn regels opgesteld. Op grond van regel 9.2. kunnen NGO's en nationale mensenrechteninstellingen informatie met betrekking tot de nationale implementatie van uitspraken indienen bij het Comité van Ministers. In dit kader heeft het NJCM met de genoemde organisaties middels twee brieven zijn zorgen geuit over de gebrekkige vooruitgang die de Nederlandse staat heeft gemaakt bij de implementatie van de *Murray*-uitspraak.

Een lid van de werkgroep Europees recht is, net als vorig jaar, verbonden aan de PILP-dossiers Privacy en SyRI en denkt daar inhoudelijk over mee.

Leden van de werkgroep Europees recht zijn sinds de start van de website liberties.eu verantwoordelijk voor de daarop gepubliceerde Nederlandse nieuwsartikelen. Op deze site zijn ontwikkelingen op het gebied van de fundamentele rechten en vrijheden in de Europese Unie en de lidstaten te volgen. De werkgroep zoekt manieren om de draad op liberties.eu weer goed op te pakken, nadat het een aantal actieve betrokkenen zag vertrekken. Er wordt aansluiting gezocht bij leden van andere werkgroepen om verschillende nieuwsbronnen en rechtsgebieden op de voet te kunnen volgen en over te verslaan.

Werkgroep IBM/ Verdragsrapportages

In de eerste zes maanden van 2019 stelde de werkgroep IBM een schaduwrapportage op ten behoeve van de Nederlandse review over de naleving van het Internationaal Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten. Het schrijven van deze rapportage verliep anders dan voorheen. Van deelnemende NGO's werden geen uitgebreide stukken meer gevraagd. In plaats daarvan vond een inventarisatie plaats van hun zorgen en kritieken, inclusief bronnen. Op basis van deze input schreef de werkgroep de stukken, waardoor het meer regie had over het proces en de uniformiteit beter kon worden bewaakt. Negen NGO's leverden input en feedback voor deze rapportage. De uiteindelijke tekst werd ondertekend door twaalf organisaties.

Voorafgaand aan de officiële sessie met de Nederlandse regering op 1 en 2 juli 2019 in Genève stond NJCM-lid Lianneke den Toom het VN-Mensenrechtencomité in een besloten bijeenkomst te woord, waarbij ze een aantal zorgpunten uit de NGO-rapportage uitlichtte. Voor de rapportage en voor deze bijeenkomst vond er overleg tussen het NJCM en andere deskundigen, onder meer van Amnesty International en het College voor de Rechten van de Mens, plaats om overlap in de rapportages en presentaties te voorkomen en de beschikbare tijd zo nuttig mogelijk te besteden.

Daarnaast heeft het NJCM schaduwrapportages van andere organisaties, met betrekking tot het Kinderrechtenverdrag en het VN-Verdrag inzake Rechten van Personen met een Handicap, medeondertekend.

Naast het inhoudelijk werk is er binnen de werkgroep IBM het afgelopen jaar goed gekeken naar de doelen van de werkgroep en de uitvoering hiervan. Er waren de afgelopen jaren veel ideeën, maar deze kwamen niet of moeizaam van de grond. Ook bleek er ruimte te zijn om de kwaliteit van de alternatieve rapporten te verhogen. Er is daarom besloten om de werkgroep IBM te transformeren tot de werkgroep Verdragsrapportages. Deze 'nieuwe' werkgroep zal zich in eerste instantie alleen richten op het schrijven van de alternatieve rapportages. Dit zou eventueel op termijn uitgebreid kunnen worden, maar er zal dan eerst een goede visie voor moeten worden ontwikkeld. Met de transformatie van de werkgroep hebben Ilse de Jonge en Remha Kiros besloten om het voorzitterschap neer te leggen. De werkgroep is Ilse en Remha erg dankbaar voor hun enthousiaste inzet de afgelopen jaren. Lianneke den Toom heeft per november 2019 het voorzitterschap van de werkgroep op zich genomen.

Werkgroep Internationaal Strafrecht

De werkgroep Internationaal Strafrecht verdiept zich in grensoverschrijdende mensenrechtelijke vraagstukken in de nationale strafrechtspleging en de invloed die het internationaal en het Europees (straf)recht daarop hebben.

In 2019 zijn de twee hoofdthema's waar de werkgroep zich in de voorgaande jaren in verdiepte nader uitgewerkt: de mensenrechtelijke gevolgen van een eventuele noodtoestand en de berechting van '1F-ers' (vermeende oorlogsmisdadigers).

Het onderwerp van de noodtoestand bleef na de voorgaande jaren, met de afgeroepen noodtoestanden in bijvoorbeeld Frankrijk en Turkije, ook in 2019 actueel - ditmaal met de afgeroepen noodtoestand door president Trump in de Verenigde Staten. Verder laaide met de mogelijke terugkeer van IS-strijders de discussie over de risico's van aanslagen in Nederland weer op. De werkgroep organiseerde er op 21 maart een goed bezocht seminar over. Een verslag van het seminar is eind dit jaar gepubliceerd in het NTM.

Het tweede hoofdthema betreft het zogenaamde 1F-vraagstuk: personen van wie het vermoeden bestaat dat zij zeer ernstige misdaden hebben gepleegd in het buitenland kunnen geen verblijfsstatus verkrijgen. Berechting is complex en kostbaar, waardoor zij vaak jarenlang wachten op een proces en veelal in een juridisch niemandsland belanden. Het PILP komt op voor deze groep mensen en de werkgroep ISr ondersteunt het PILP in een proces tegen de staat.

Naast het voormelde worden tijdens elke werkgroepvergadering overzichten van actualiteiten, Kamerstukken, nationale en internationale jurisprudentie besproken om op de hoogte te blijven van de relevante ontwikkelingen. De werkgroep komt met zijn leden één keer per twee maanden in persoon bijeen en houdt tussentijds actief contact met elkaar. In het tweede deel van 2019 is de werkgroep begonnen met het inventariseren van een eventuele fusie met de werkgroep Strafrecht. In 2020 zullen we deze optie nader bekijken.

Jaarverslag werkgroep jeugd- en gezondheidsrecht 2019

In het afgelopen jaar is de werkgroep actief geweest op een aantal onderwerpen. Zo is ter gelegenheid van de promotie van een van de leden van de werkgroep op het onderwerp gesloten jeugdhulp door de Universiteit Leiden een studiedag georganiseerd, waarvoor de werkgroep werd uitgenodigd een bijdrage te leveren. Leden van de werkgroep hebben op deze dag twee *best practices* belicht, gericht op het voorkomen of anders inrichten van de gesloten jeugdhulp en daarnaast aan de hand van stellingen met de zaal gediscussieerd. Drie thema's zijn daarbij naar voren gebracht: pleegzorg en gesloten jeugdhulp, het vrijwillig kader en de voorwaardelijke machtiging. Besloten is om dit onderwerp voor de werkgroep vooralsnog af te sluiten; mocht er in de toekomst een duidelijke aanleiding zijn om opnieuw aandacht te besteden aan de gesloten jeugdhulp, dan zal dit in de werkgroep punt van gesprek zijn.

Een ander al langer lopend thema is internationale adoptie en met name het recht op afstammingsgegevens van geadopteerden. Hiervoor is een onderzoeksvoorstel geschreven en is een aantal acties uitgezet om dit onderzoek gefinancierd te krijgen. Terwijl de uitkomsten hiervan worden afgewacht, is er op initiatief van de werkgroep Internationale Bescherming Mensenrechten samenwerking gezocht om een aantal verdiepende seminars te organiseren over het onderwerp internationale adoptie. Hiervoor is een conceptplan geschreven dat in 2020 door de werkgroep zal worden besproken.

In het kader van 30 jaar Kinderrechtenverdrag hebben enkele leden van de werkgroep het idee geopperd om iets te organiseren over een spraakmakend thema dat aan kinderrechten raakt. Dit heeft geleid tot een concreet plan voor een seminar over klimaatverandering en de impact daarvan op kinderen. Naar schatting zijn er ongeveer 1,5 miljoen kinderen slachtoffer van klimaatverandering en is er dus alle reden om aandacht te vragen voor dit onderwerp. Het seminar zal begin februari 2020 plaatsvinden.

Voorts is vanuit de werkgroep een bijdrage geleverd aan de brainstorm over de zogenaamde Top400. Het gaat om jongeren en jongvolwassenen die al in contact zijn geweest met de politie, maar nog niet zo vaak als de veelplegers uit de Top600 en de aanpak van deze groep. Vanuit het NJCM is met name de relatie met mensenrechten benadrukt en waar de aanpak mogelijk schuurt met mensenrechten.

Daarnaast is de werkgroep door externen verzocht aandacht te besteden aan thema's als (1) de verplichte inenting en (2) de effecten van straling op kinderen. Besloten is hier verder niets mee te doen, gezien de al volle agenda van de werkgroep en de beperkte capaciteit van de werkgroepleden.

Op de agenda van de werkgroep staat nog het opvoedbesluit in de jeugdbescherming. Dit niet juridische besluit wordt niet door de rechter gezien en komt pas aan de orde bij de verlenging van de kinderschermingsmaatregel waardoor de tijd verstrijkt en de aanvaarbare termijn onder druk komt te staan. Ook staat nog op de agenda het thema 'medisch wetenschappelijk onderzoek met kinderen'. Een van de leden van de werkgroep heeft hier een notitie over geschreven en dit onderwerp zal in het komende jaar opnieuw op de agenda komen.

Werkgroep Staats- en Bestuursrecht

In 2019 heeft de werkgroep Staats- en Bestuursrecht aandacht besteed aan het volgende:

Er is een uitgebreid commentaar geschreven op het conceptwetsvoorstel dat voorzag in het openbaar maken van grote donaties door maatschappelijke organisaties en de balans en de staat van baten en lasten door stichtingen. Het NJCM zette onder meer kanttekeningen bij het doel van dat wetsvoorstel. Er is daarnaast kritisch meegekeken op een plan in de Veiligheidsagenda van de Gemeente Leeuwarden dat tot doel had te voorkomen dat Antillianen uit andere gemeenten naar Leeuwarden zouden verhuizen. Leden van de werkgroep dachten vanuit mensenrechtelijk perspectief mee met betrokkenen en burgerrechtenorganisatie over deze kwestie en mogelijke oplossingen om discriminatie en stigmatisering te voorkomen.

Een groot thema binnen de werkgroep was dit jaar kunstmatige intelligentie (AI) en mensenrechten. Om helder te krijgen wat er momenteel precies speelt op dit vlak werd eerst een deskundigenbijeenkomst met verschillende experts belegd. Er is, begrijpelijkerwijs, veel kritiek op de inzet van AI die voortkomt uit zorgen om onder andere massa surveillance, privacy, bescherming van persoonsgegevens, profiling, discriminatie. Hier wordt terecht veel aandacht voor gevraagd, maar de werkgroep SBR koos er daarom voor om het eens over een andere boeg te gooien en besloot een seminar te organiseren over AI's potentieel voor de bevordering van sociaaleconomische mensenrechten. Het seminar vond plaats op 19 september en werd goed bezocht, zowel fysiek als digitaal. Voor dit seminar was voor het eerst bij wijze van experiment een livestream opgezet waardoor mensen die niet aanwezig konden zijn op locatie toch mee konden luisteren. De livestream werd serieus aangepakt met pro bono hulp van een professionele cameraman uit NJCM's netwerk en oogstte veel positieve reacties van de 'volgers'. Het was tegelijkertijd een hele onderneming, die normaliter zeer kostbaar is. Het is daarom niet zo snel voor herhaling vatbaar, maar wel iets om als vereniging over na te denken om een groter publiek te kunnen bereiken.

In december nam de werkgroep op uitnodiging van het PILP deel aan de brainstorm over de zogeheten Top400-lijst in Amsterdam. Op de Top400-lijst staan jongeren en jongvolwassenen die voldoen aan een set van (strafrechtelijke en zorg)criteria of die zijn aangehouden als verdachte en voorkomen in de politieregistraties. Personen op de Top400-lijst krijgen extra aandacht van de gemeente en organisaties als de politie, GGD en jeugdbescherming. Deze organisaties werken samen om te voorkomen dat de jongeren op de lijst opnieuw in aanraking komen met de politie.

De werkgroep zal zich in 2020 naast alle staats- en bestuursrechtelijk vraagstukken blijven bezighouden met digitalisering en mensenrechten.

Werkgroep Strafrecht

In 2019 zijn er op strafrechtelijk gebied veel nieuwe wetten aangenomen en wetsvoorstellen ingediend. De werkgroep Strafrecht heeft aan veel van deze wetgeving aandacht besteed en bekeken in hoeverre ze te verenigen zijn met de toepasselijke mensenrechten. Voorbeelden hiervan zijn het wetsvoorstel Strafbbaarstelling seksuele intimidatie en het wetsvoorstel tot Strafbbaarstelling van verblijf in een door een terroristische organisatie gecontroleerd gebied. Met betrekking het laatstgenoemde wetsvoorstel heeft de werkgroep een brief gestuurd naar de Tweede Kamer. De werkgroep heeft ook aandacht besteed aan langer lopende onderwerpen, die niet

direct verbonden zijn met nieuwe wetgeving. Dit zijn bijvoorbeeld de levenslange gevangenisstraf en de evaluatie van de wet OM-afdoening.

Daarnaast hebben leden van de werkgroep meegeschreven aan de schaduwrapportage voor het IVBPR. Met betrekking tot de onderwerpen levenslange gevangenisstraf, voorlopige hechtenis, anti-terrorisme wetgeving en toegang tot het recht zijn stukken van de werkgroepleden in de rapportage opgenomen.

De werkgroep Strafrecht vergadert elke twee maanden en had het afgelopen jaar rond de acht actieve leden. De werkgroepleden zijn grotendeels werkzaam in het strafrecht als advocaat of juridisch medewerker bij de rechtspraak en het Openbaar Ministerie. Geïnteresseerden zijn altijd welkom om bij een vergadering aan te schuiven.

Eind 2019 is Anique van den Bosch gestopt als voorzitter van de werkgroep. De werkgroep wil haar graag bedanken voor haar jarenlange inzet als lid en voorzitter van de werkgroep. Tom Faber heeft het stokje van haar overgenomen.

Tot slot is er afgelopen jaar met de werkgroep Internationaal Strafrecht gesproken over een mogelijke fusie. In 2020 zal hier verder vorm aan worden gegeven.

Werkgroep Vreemdelingenrecht

De Werkgroep Vreemdelingenrecht is in 2019 meerdere keren bij elkaar gekomen. Op de agenda stonden onder meer de volgende onderwerpen:

- de positie van Venezolaanse vluchtelingen die asiel (willen) aanvragen op Curaçao en het gebrek aan een (goed werkende en toegankelijke) asielprocedure en rechtshulp. Dit onderwerp is meermaals op vergaderingen besproken en een subwerkgroep heeft zich er in het bijzonder mee beziggehouden. Ook is er vanuit de werkgroep contact onderhouden met andere organisaties die zich met deze problematiek bezighouden;
- op één van de vergaderingen zijn twee vertegenwoordigers van Civic te gast geweest om over hun activiteiten te vertellen en er is gediscussieerd over de mensenrechtelijke kanten van het Nederlands inburgeringsbeleid. Bijvoorbeeld in relatie tot het verbod op discriminatie (artikel 14 EVRM) op grond van nationaliteit;
- één van onze leden heeft op vergadering een presentatie over nieuwe (toekomstige) mogelijkheden voor vreemdelingendetentie gehouden, waarna is gediscussieerd over de mensenrechtelijke kanten daarvan;
- er is gediscussieerd over de beleidsregels van de IND en jurisprudentie over het verbod op uitzetting op grond van artikel 3 EVRM in geval van ernstig zieke vreemdelingen. Met het *Paposhvili*-arrest (EHRM 13 december 2016, *Paposhvili t. België*, 41738/10) is de betekenis van artikel 3 EVRM fundamenteel veranderd. Dit zien we als werkgroep nog onvoldoende terug in het beleid van de IND en de Nederlandse jurisprudentie. De werkgroep beraadt zich over een eventuele actie op dit vlak.
- verder is er een subwerkgroep gestart die zich zal verdiepen in het 'belang van het kind' in het vreemdelingenrecht.

Naast de inhoudelijke kant, heeft er in 2019 ook een belangrijke organisatorische wijziging plaatsgevonden. Thomas van Houwelingen, die enkele jaren voorzitter van de werkgroep is geweest, heeft in 2019 te kennen gegeven te willen stoppen. Op de laatste werkgroepvergadering van 2019 namen Veeni Naganathar (griffier bij de Haarlemse Vreemdelingenkamer van de Rechtbank Den Haag) en Jorg Werner (advocaat regulier vreemdelingenrecht bij Hagg & Van Koesveld Advocaten in Amsterdam) gezamenlijk het stokje van hem overgenomen. In hun eerste gezamenlijke vergadering hebben zij ervoor gekozen om met de werkgroep te discussiëren over de rol en functie van de werkgroep ten opzichte van andere organisaties in het vreemdelingenrecht; een rechtsgebied waarvan de focus op mensenrechten een kenmerk is. Voorlopige conclusie is dat steeds zal moeten worden gekeken waar het NJCM van toegevoegde waarde kan zijn ten opzichte van andere bestaande organisaties en initiatieven. Een treffend voorbeeld is het hierboven beschreven punt over de Nederlandse omgang met het *Paposhvili*-arrest. Dit onderwerp is een belangrijk thema in de praktijk van het vreemdelingenrecht, maar lijkt nog niet door één specifieke organisatie in het vreemdelingenrecht opgepakt te zijn. Het is bovendien een vraagstuk op het snijvlak van recht en politiek, waar het NJCM zich thuis voelt. Het zou juist om deze twee redenen een goed onderwerp zijn voor deze NJCM-werkgroep om zich in te verdiepen en actie op te ondernemen.

